

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ BİLİM DALI**

**AZERBAYCAN'DA GENÇLERİN SİYASAL KATILMA(MA) DURUMU ÜZERİNE
NİTEL BİR ÇALIŞMA**

Tezli Yüksek Lisans Tezi

Musharraf Mahmudova

Ankara,2022

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ BİLİM DALI**

**AZERBAIJAN'DA GENÇLERİN SİYASAL KATILMA(MA) DURUMU ÜZERİNE
NİTEL BİR ÇALIŞMA**

Tezli Yüksek Lisans Tezi

Musharraf Mahmudova

**Prof.Dr. Filiz Kartal
Tez danışmanı**

Ankara,2022

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ BİLİM DALI**

**AZERBAYCAN'DA GENÇLERİN SİYASAL KATILMA(MA) DURUMU ÜZERİNE
NİTEL BİR ÇALIŞMA**

YÜKSEK LİSANS

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Filiz Kartal**

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

İmzası

- 1- Prof. Dr. Filiz Kartal**
- 2- Prof. Dr. Filiz Zabcı**
- 3- Prof. Dr. Tuğba Hasdemir**

Tez Savunması Tarihi: 23.06.2022

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Prof. Dr. Filiz Kartal danışmanlığında hazırladığım “Azerbaycan’da Gençlerin Siyasal Katılma(ma) Durumu Üzerine Nitel Bir Çalışma (Ankara, 2022) ” adlı yüksek lisans tezindeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih: 2.06.2022

Musharraf Mahmudova

KISALTMALAR

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AGİT: Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı

AHC: Azerbaycan Halk Cephesi

SGM: Sivil Gönüllülük Modeli

STK: Sivil Toplum Kuruluşu

REAL: Respublikaçı Alternatif partisi

ODİHR: OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights

AN: Alumni Network

MSK: Merkezi Seçim Komisyonu

BTI: The Bertelsmann Stiftung's Transformation Index

a.g.e.: adı geçen eser

vb.: ve benzeri

vd.: ve diğerleri

yy.: yüzyıl

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	v
İÇİNDEKİLER	vi
GİRİŞ	1
I BÖLÜM. SİYASAL KATILIM	5
1.1 Siyasal katılım nedir?	5
1.2 Gelişmiş demokrasilerde gençlerin siyasal katılımı	9
1.3 Siyasal katılım modelleri	12
1.3.1 Siyasal katılımın rasyonel seçim modeli	12
1.3.2 Siyasal katılımın sosyo-ekonomik modeli	13
1.3.3 Siyasal katılımın sivil gönüllülük modeli	15
1.3.4 Siyasal katılımın sosyal sermaye teorileri	16
1.4 Kurumsal şartlar ve siyasal katılım ilişkisi	19
1.5 Eski Sovyet ülkelerinde siyasal katılım kalıpları	22
II BÖLÜM. AZERBAYCAN'DA SİYASAL HAYAT VE GENÇLER	26
2.1 Azerbaycan'da politik sistem	26
2.2 Azerbaycan'da siyasi partiler	32
2.3 Azerbaycan'da sivil toplum	34
2.4 Azerbaycan'ın gençlik hareketleri	36
III BÖLÜM. AZERBAYCAN'DA GENÇLERİN SİYASİ KATILMA(MA) DURUMU ...	42
3.1 Yöntem	42
3.1.1 Çalışmanın amacı	42
3.1.2 Çalışmanın örnekleme	43
3.1.3 Verilerin analizi	46
3.2 Aktivist gençlerin siyasal sosyalleşmesi	46
3.2.1 Aktivist gençlerin motivasyonu	50
3.2.2 Aktivist gençlerin siyaseti kavramsallaştırması	56
3.2.3 Aktivizm aracı olarak popüler kültür ve sanatın kullanımı	61
3.3 Azerbaycan'da siyasete katılmayan genç olmak	63
3.3.1 Siyasi katılımcı olmayan gençlerin siyasi ilgisi	67
3.3.2 Siyasi katılımcı olmayan gençlerin seçimlere katılmama nedenleri	70
3.3.3 Siyasi katılımcı olmayan gençler için partilere üyelik meselesi	71
3.3.4 Siyasi katılımcı olmayan gençleri siyasetten uzaklaştıran nedenler	73

3.3.5 Siyasi katılımcı olmayan gençlerin geleneksel olmayan katılım türlerine karşı tutumları.....	76
SONUÇ.....	78
KAYNAKÇA.....	82
Ek-1	93
Ek-2	94
ÖZET	95
ABSTRACT	96

GİRİŞ

Yurttaşların aktif bir şekilde siyasi süreçlere katılımı, demokrasinin işleyişi için hayati önemde olmaktadır. Bunun için, en etkin birincil mekanizma yurttaşların seçimlerde oy kullanması olmaktadır. Ancak, gelişmiş demokrasilerdeki araştırmacılar arasında gençlerin siyasi sürece, özellikle de seçimlerde oy verme ve partilere üye olma gibi “geleneksel” siyasi katılım türlerine karşı bir ilgisizlik ve uzaklaşma olduğu konusunda yaygın bir kanı olmaktadır (Putnam, 2000; Norris, 2002; Sloam, 2007). Bu konunun demokratik süreç için rahatsızlık doğurmasının temel sebebi, genç neslin dünyanın en büyük nüfus gruplarından birini oluşturuyor olmasıdır.¹ Bazı bilim insanları için, genç nüfusun yaşlı nesillerin yerini aldığı ne olacağı konusu özellikle endişe uyandırmaktadır (Grasso, 2016). Bu endişelerin kaynağı, nesil etkisi teorileriyle bağlantılıdır diyebiliriz , bu teorilere göre bir neslin politik tutumları onların büyüdüğü sırada paylaşılan ortak sosyal ve tarihsel deneyimlerin sonucu olarak oluştuğundan günümüzün genç nesli, siyasete ilginin düşük düzeylerde olduğu bir dönemde büyümüşlerse yaşamları boyunca da düşük siyasal katılım düzeyleri sergileyeceklerdir ve onlar yaşlandıkça nüfustaki toplam katılım düzeylerini düşürerek ,önceki, politik anlamda daha aktif neslin yerini alacaklardır.

Siyasal katılım meselesi demokrasinin yeni ortaya çıktığı, Post-Sovyet ülkeler söz konusu olduğunda daha da ehemmiyetli olmaktadır. Bu ülkelerdeki katılımı araştıran bilim insanları, genellikle, bir bütün olarak nüfus arasında oldukça düşük resmi ve gayri resmi siyasi katılım oranları olduğunu açıklamışlardır (Rose ve Munro 2003, Howard 2003). Doğu -Avrupa’daki eski sosyalist ülkelerde siyasal katılım meselesi literatürde çokça araştırılmış olsa da, Güney-Kafkasya ülkelerinde bu araştırmalar nispeten azdır.

---

¹ 2022 yılı için istatistiklere göre, dünya nüfusunun yüzde 24’nü 24 yaşın altındaki gençler oluşturmaktadır . (UNFPA, World Population Dashboard, 2022)

Farid Guliyev (2018) tarafından yazılmış, 2018 seçimlerinin Demokratikleşmenin Arz-Talep Modeli çerçevesinde analiz ettiği makalesinde, Azerbaycan'da demokrasinin işleyemiyor olmasının hem iktidar ve kurumlar tarafından arz oluşturulamama yönünün olduğunu, hem de toplum tarafından demokrasi talebinin de zayıf olduğu yönü olduğunu iddia etmektedir. Bunun için Welzel (2013) tarafından geliştirilen toplu endekslere dayalı Dünya Değerler Araştırması (2018) anketinin verilerini kullanmıştır. Bu verilere göre sivil katılım endeksinde Azerbaycan 0,04 puan alarak (en az 0, en çok 1) Rusya ve Türkiye ile aynı grupta yer almaktadır. Spesifik olarak siyasi katılım için Azerbaycan, Letonya ve Rusya ile aynı seviyede olan 0.06 puana sahip olmaktadır. Bu rakamlar Post-Sovyet mekanda genel olarak düşük dernek üyeliği seviyeleri ile örtüşmektedir. Düşük sivil katılım, bireylerin toplumsal sorunlarla mücadele etme yeteneğini azaltmaktadır ve yüksek düzeyde siyasi ve sivil katılım demokratikleşme için önemli olan ön koşullar olmaktadır (Farid Guliyev, 2018, s. 4).

Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası'nın (EBRD) Geçişte Yaşam araştırması sonuçlarına göre, Azerbaycan'da demokrasiye verilen vatandaş desteğinde 2010'da %60'tan 2016'da %28'e şok edici bir düşüş olduğu ortaya koyulmuştur (EBRD 2016). Aynı dönemde ülkenin 14-29 yaş arası genç nüfus oranı ise %28 olmuştur (Devlet İstatistik Komitesi). Ülkenin genç nüfus oranı yüksek iken demokrasi talebinin düşüşü Azerbaycan'ın geleceği açısından korkutucu gözükmemektedir. Ancak, Azerbaycan söz konusu olduğunda, genç siyasal katılımı ile ilgili araştırmalar neredeyse mevcut değildir.

Post-Sovyet ülkelerde genç neslin deneyimlediği sosyal ve politik değişikliklerin, Sovyet döneminde büyüyen eski nesillerinkinden ciddi derecede farklılıkların olduğunu ve genç kuşağın mevcut siyasi katılım alışkanlıklarının ise gelecek nesillerin siyasi katılımının doğasını etkileyeceği göz önüne alındığında, Azerbaycan'da bu konuda ciddi bir bilgi boşluğu olduğunu söyleyebiliriz. Bu konu, gelecekte daha fazla gencin siyasi

katılımını teşvik etmek için uygulanabilir girişimlerle ilgili fikir edinmek bakımından da oldukça önemli olmaktadır.

Bu bağlamda, bu tezin temel amacı, bu konuyu ele alarak Post-Sovyet ülkesi olan Azerbaycan'da hem aktif katılımcı olan, hem de katılımcı olmayan gençlerin siyasi katılımlarının doğasını anlamaya çalışmaktır. Bu amaç, siyasi katılımdan geri çekilmek meselesini anlamak için, bunun tam zıttını yapan, yani aktif şekilde katılımcı olmayı seçen gençlerin özelliklerini ve motivasyonlarını incelemenin gerekli olduğu görüşüne dayanmaktadır.

Bu nedenle, bu tezin temelini aşağıdaki dört soru oluşturmaktadır:

- 1) Azerbaycanlı gençler 'siyaseti' nasıl kavramsallaştırıyorlar?
- 2) Aktivist ve katılımcı olmayan gençlerin siyasete ilişkin yorumlarında hangi farklılıklar vardır ve bu farklılıklar neden kaynaklanmaktadır?
- 3) Gençlerin bazıları siyasete aktif olarak katılım gösterirken, diğerleri neden ilgisiz olmaktadır?
- 4) Gençleri bu tür farklı tutumları benimsemeye iten nedir?

Tezin birinci bölümü, bu tezde kullanılan ana tanımları ortaya koymaktadır. İlk bölüm, siyasi katılımın önemini ve onu oluşturan faaliyetleri irdelerken, gelişmiş demokrasilerde gençlerin siyasal katılım ve Eski Sovyet ülkelerindeki katılım kalıpları literatürü incelenmiş, aynı zamanda siyasal katılımın modelleri olan- rasyonel seçim modeli, sosyo-ekonomik modeli, sivil gönüllülük modeli, sosyal sermaye teorileri de genç Azerilerin siyasete katılması veya katılmaması beklentisini geliştirebileceğimiz faktörler olarak kullanılmış ve ülkenin kurumsal şartlarının yurttaşların siyasal katılımına olan etkisi araştırılarak Azerbaycan'da gençlerin siyasete katılma veya siyasetten uzaklaşma kararlarına etkisini daha iyi anlamak açısından teorik çerçeveye dahil edilmiştir. İkinci bölümde Azerbaycan'ın Sovyet dönemi sonrası geçtiği siyasal süreç ve

bu süreçte güçlenen otoriter rejim yapısı, siyasi parti ve sivil toplum yapıları incelenmiş ve bu yapıların ülkedeki siyasal kültür ve siyasal katılım üzerinde etkileri tartışılmıştır. Sonraki bölüm ise siyasi aktivist ve katılımcı olmayan gençlerle yapılan mülakatlarda toplanan verilerin analizini sunmaktadır. Sonuç bölümü, araştırma sonucunda elde edilen, tezin ana bulgularını bir araya getirerek gençlerin siyasi katılma ve katılmama durumunun arkasında yatan temel nedenleri anlamak için geniş olarak sonuçların değerlendirilmesini içermektedir.

I BÖLÜM. SİYASAL KATILIM

Siyasal katılım siyaset bilimi alanı araştırmalarında merkezi bir rol oynayan ancak tartışmalı olan bir kavram olmaktadır. Bu bölümde siyasal katılımın nasıl anlaşıldığını, bu kavramla ilgili bilim insanlarının yorumlarının zaman içinde nasıl değiştiğini özetleyerek, aynı zamanda gelişmiş demokrasilerde ve Eski Sovyet ülkelerinde siyasal katılım literatürünü inceleyerek farklı katılım kalıpları hakkında bilgi verilmiş, siyasal katılımın rasyonel seçim modeli, sosyo-ekonomik modeli, sivil gönüllülük modeli, sosyal sermaye teorileri genç Azerilerin siyasete katılması veya katılmaması beklentisini geliştirebileceğimiz faktörler olarak kullanılmış, aynı zamanda ülkenin kurumsal şartlarının yurttaşların siyasal katılımına olan etkisi araştırılarak Azerbaycan'da gençlerin siyasete katılma veya siyasetten uzaklaşma kararlarına etkisini daha iyi anlamak açısından teorik çerçeveye dahil edilmiştir.

1.1 Siyasal katılım nedir?

Siyasal katılım araştırması, son yıllarda önemli gelişmeler yaşamıştır. Bu alanda farklı disiplinlerin oluşu, bir taraftan alana ilişkin anlayışımızı genişletmeye katkıda bulunmuş olsa da, diğer taraftan da siyasi katılım terimini oluşturan temel varsayımların ve tanımların ne olduğunu daha muğlak hale getirmiştir. Dolayısıyla bu bölümümün amacı, terimin gelişimini özetleyerek siyasal katılımı neyin tanımladığına ilişkin temel soruyu yanıtlamaktır.

Seçimlerde oy kullanmak, siyasi katılım davranışı ile en kolay ilişkilendirilen faaliyet olmaya devam etse de dilekçe imzalamak, herhangi bir partiye üyelik protestolara katılım, dilekçe imzalamak vs. gibi eylemler de siyasal katılım olarak kabul edilen eylemler arasına dahil olmaktadır. Ancak siyasal katılımın nasıl tanımlanabileceği sorusunu

yanıtlamak için birkaç yıl geriye gitmek gerekmektedir. Bu kadar geniş bir eylemler yelpazesi ile karşı karşıya kalındığında, araştırmacılar tarafından bunları sınıflandırmak için çeşitli önemli girişimlerde bulunulmuştur.

1973 yılında Robert Dahl, siyasi katılımın ne anlama gelebileceğine dair ilk bakış açısını kendisinin “Poliarşi: Katılım ve Muhalefet” kitabında sunarak, siyasal katılımı, vatandaşların hükümetlerini sorumlu tutabilmelerini sağladığı için modern demokrasilerin önemli bir parçası olarak ilan etmiştir (Dahl, 1973). Ancak buna rağmen Dahl, siyasi katılım kavramını açıkça tanımlamamıştı, onun tanımı sadece bir ulusun yalnız kurumsal çerçeve içerisindeki eylemlerini kapsıyordu. Yine de onun eserleri, tıpkı Verba ve Nie'nin (1972) iyi tanınan eserlerinde de olduğu gibi, modern siyasal katılım anlayışımızın bazı temel unsurlarını, yani vatandaşlar ve siyasetçiler diatomisi ile siyasetçilerin vatandaşlara hesap verebilirliğini veya sorumluluk unsurlarını içermektedir.

Bu araştırmacılara göre siyasal katılım, sıradan vatandaşların çıkarlarının, arzularının ve taleplerinin siyasi araçlar vasıtasıyla özel vatandaşlar tarafından iletilerek, doğrudan hükümeti teşkil eden şahısların seçimini ve/veya onların aldıkları kararları etkilemeyi amaçlayan bütün faaliyetlerdir (Verba, Nie and Kim, 1971, s. 9).

Verba ve Nie (1972) ve Barnes ve Kaase (1979) tarafından katılımıla ilgili çalışmalarda kullanılan klasik tipoloji, geleneksel ve geleneksel olmayan katılım arasında ayırım yapmıştır. Bu araştırmacıların tanımında seçmen katılımı siyasal katılım çalışmasıyla en kolay ilişkilendirilen faaliyet olmaya devam etse de, aslında, protesto, grev, dilekçe imzalamak gibi eylemlerin de siyasete katılmanın alternatif yolları olarak incelenmesinin de önünü açmıştır.

Flanagan (2013), Norris (2002) ve Putnam (2001) gibi araştırmacılar siyasal katılım araştırmasıyla birkaç ortak noktası olan sivil katılım kavramı üzerinde çalışmıştır. Sivil katılım kavramı ile birlikte, politik olması gerekmeyen bazı faaliyetler ve eylemler

de dahil olmak üzere her türlü vatandaş davranışının analizi katılım araştırmalarına dahil olmuştur. Özellikle, Putnam (2000) sivil katılım terimini oldukça geniş bir şekilde kullanmıştır. İlginç bir şekilde, çalışmalarının dönüm noktası sayılan kitabı “Bowling Alone”da bowling oynamayı bile katılım türü olarak değerlendirmiştir. Putnam'ın bu tanımına göre, resmi olmayan sosyal faaliyetleri (arkadaş ziyaretleri, kart oyunları) de topluluk ve siyasi katılımı içermektedir.

Katılım kavramına dahil olan göstergelerin bu şekilde sürekli olarak büyümesi araştırmacılar için uygun olmadığı anlamına gelmektedir. İlk dönemlerdeki katılım araştırmalarının çoğunun üç ortak yönü vardı: 1) Eylemler, politikacılar değil, özel vatandaşlar tarafından yapılmalıydı; 2) bu eylemler gönüllü olmalıdır, yani yurttaşların belirli eylemlerde bulunmasını gerektiren yapısal güçler katılım sayılmaz; ve 3) eylemlerinin hükümetleri, kurumları, kuruluşları veya STK'ları hedef alması gerekir (Weiss, 2020, s.2).

van Deth 1940'lar ve 1990'lar arasındaki siyasi katılım repertuarlarının evrimini şöyle özetlemektedir: 1940'larda ve 1950'lerde siyasal katılım, esas olarak oylama ve kampanya faaliyetleriyle sınırlıydı. Ancak 1960'ların başında, daha sonra sözde "geleneksel" siyasal katılım biçimleri ortaya çıktı. O zamanlar, “siyasi katılım, geniş anlamda, politikacılar ve partiler tarafından yürütülen kampanyalar ve vatandaşlar ile kamu görevlileri arasında iyi kabul edilen temaslar olarak siyasetin geleneksel kavramsallaştırmalarıyla ilgili faaliyetler olarak anlaşıldı” (a.g.e., s.3).

Günümüzde, siyasal katılımın başka biçimleri ortaya çıkmış ve siyasal katılım alanındaki araştırmalara da katkıda bulunmuştur. Yeni biçimlere, siyasi bakış açılarını ifade etmek için siyasi olmayan davranışları kullanmak özgü ve bir zamanlar geleneksel olmayan veya elitlere meydan okuyan olarak tanımlanan eylemler artık daha yaygınlaşmıştır. Bu nedenle, yeni ortaya çıkan bu formları artık geleneksel ve geleneksel

olmayan siyasal katılım türleri olarak ayırmak pek mümkün gözükmemektedir (Teorell ve diğerleri, 2007).

Bunun yanı sıra, García-Albacete (2014) vatandaşların siyasal katılımının son zamanlarda değiştiğini tespit etmiş ve bu değişikliklerin günümüzün siyasal katılım türlerini karakterize ettiğini ve kurumsallaşmış ve kurumsal olmayan siyasal katılım arasında ayrım yapılmasına yol açtığını savunmuştur. García-Albacete'nin kurumsallaşmış ve kurumsallaşmamış siyasal katılım arasında şu anda yaygın olarak kullanılan ayrımı, kurumsal çerçeve içerisinde gerçekleşen siyasal katılım biçimlerini (örn. oylama veya parti üyeliği) ve kurumsal çerçevenin dışında gerçekleşenleri (örn. protesto veya boykot) kapsamaktadır.

Siyasal katılım biçimlerine sürekli olarak yeni türler eklenmektedir. Bu konudaki en yeni gelişmelerden biri çevrimiçi (online) siyasal katılımıdır. Çevrimiçi katılımın mevcut kavramlara nasıl eklemleneceğine dair tartışmalar günümüzde de devam etmektedir (bkz. Gibson ve Cantijoch, 2013, Theocharis & van Deth, 2018b; van Deth, 2014). Gerçek çevrimiçi katılımın bazı biçimleri, minimum etkinlik gerektirme eğilimindedir - bu nedenle, genellikle siyasi hedeflere ulaşma konusunda etkisiz oldukları için genel olarak reddedilirler (bkz. Morozov, 2009).

Siyasal katılım meselesinde bu karışıklıktan kaçınmak için, van Deth (2014), araştırmacıların herhangi bir davranışın siyasal katılım olup olmadığına karar verebilmelerini sağlayan, belirli özelliklere sahip olan farklı bir siyasal katılım konsepti önermiştir. Van Deth'e göre bir aktivitenin siyasal katılım olarak sayılabilmesi için şu özelliklere sahip olmalıdır: öncelikle bu aktivitenin gönüllü olması ve bir yönetici sınıf veya kanun tarafından zorunlu tutulmaması gerekmektedir; siyasi alanda profesyonel rolleri olmayan insanlara özgü olmalıdır; ve hükümet, siyaset veya devlet ile ilgili olmalıdır (van Deth, 2014).

Bu nedenle, bu tezde siyasal katılım araştırmalarında yukarıda bahsedilen değişiklikleri ve bu değişikliklerin gençlerin katılımları üzerinde nasıl bir etki bıraktığını da hesaba katan daha geniş bir siyasal katılım yorumunu kullanmayı tercih ederek, onların faaliyetlerini geleneksel veya geleneksel olmayan veya siyasi veya sivil toplumun bir parçası olarak ayırmaktan kasten kaçınmaktayız. Bunun yerine, bir tür siyasi veya davranış değişikliği yaratmayı amaçlayan, kamu alanına odaklanan ve gönüllü olan bir faaliyet siyasal katılım olarak araştırmaya dahil edilmiştir. Bu anlam, oy vermek ve parti üyeliği gibi geleneksel siyasi katılım biçimlerini de içermektedir, ancak aynı zamanda gönüllü kuruluşlardaki faaliyetler gibi çok çeşitli gayri resmi katılım biçimlerini içerecek kadar da geniş olmaktadır.

1.2 Gelişmiş demokrasilerde gençlerin siyasal katılımı

Son dönemlerde Batı siyasal katılım literatüründeki tartışmalarda oy kullanma ve parti üyeliği gibi geleneksel katılım tiplerinin, özellikle ABD'de ve Avrupa toplumlarında azalmakta olduğu tartışılmaktadır ve bu durum demokrasiye bir tehdit olarak görölmektedir. Siyasal katılım ve siyasete ilginin azalması eğilimi özellikle gençler söz konusu olduğunda daha fazla olduğu düşünölmektedir (Quintelier, 2007, Putnam 2000).

Literatürdeki tartışmalar gençlerin siyasetten ve siyasal katılımdan böyle uzaklaşmasının nedenlerini sorgulamıştır. Bazı araştırmacılar (Norris, 2003; Wolfinger and Rosenstone, 1980;) gençlerin siyasetten uzaklaşmasının temel nedenlerini yaşamsal döngü ile ilişkilendirmiştir. Bu teorilere göre, gençler yaşları gereği iş bulma, aile kurma vs. gibi bir sürü sorunla karşı karşıya kalmaktadırlar ve bu nedenden dolayı da siyasete karışmak için yetişkinlere nazaran daha az zaman ve ilgiye sahip olmaktadır.

Ancak sosyal hareket alanındaki araştırmalarda, bir önceki paragrafta bahsedilen yaşamsal döngü ile ilgili yoksunlukların gençleri siyasetten uzaklaştırıcı etken olarak değil, aksine, bu etkenlere sahip olma durumunda, onları kişisel kısıtlayıcı etkenler olarak görmektedir ve bu kısıtlayıcı etkenlerin olmamasının, yani tam zamanlı iş, aile vs. gibi, gençlerin siyasal katılımlarını kolaylaştırıyor olduğunu düşünmektedirler (Earl ve diğerleri, 2017).

Gençlerin siyasal katılım meselesinde diğer bir tutum, kuşaklar ve toplumsal değişimler arasında bağlantı olduğunu söyleyen jenerasyon teorisi araştırmacılarından biri olan Mannheim tarafından ilk kez iddia edilmiştir. Bu teoriye göre, yetişkinlik öncesi sosyalleşme biçimi veya tarzları politik sosyalleşme üzerinde de kalıcı etkiler sağlamaktadır. Mannheim'a göre, benzer tecrübeleri deneyimleyen aynı jenerasyona mensup bireyler bu deneyimlerden benzer şekillerde etkilenecek , daha önceki jenerasyonlardan daha farklı bir tutum geliştirebilir veya sergileyebilirler. (Mannheim, 1952) Yani buradan yola çıkarak şunu anlayabiliriz: bugünün siyasal anlamda kayıtsız kalan genç nesli ileride de kayıtsız yetişkin veya yaşlı nesile dönüşecektir. (Quintelier, 2007).

Diğer yandan, bazı araştırmacılar, siyasal katılımdaki düşüş için mantıklı sayılabilecek nedenlerin , hükümet temsilcileri ile vatandaşlar arasındaki niteliği değişen ilişkiler bütününden kaynaklandığını belirtmektedirler. (Kimberlee 2002, Quintelier 2007). Bu araştırmacılar, vatandaşlar ile siyasetçiler arasındaki bağların zayıflamış olmasın, siyasi meselelerin vatandaşların günlük yaşamlarından her zamankinden daha da fazla uzaklaşmasına neden olduğunu vurgulamaktadırlar.

Siyasal sosyalleşme araştırmacıları kişilerin siyasi tutumlarının, onların ebeveynlerinin sahip olduğu tutumlarla yakından ilişkili olduğunu vurgulamıştır (McIntosh ve diğerleri, 2007). Ebeveynler, aile tartışmaları yoluyla, çocuklarının politik

ve sosyal konulara ilgisini artırabilirler ve aynı zamanda benzer düşünen bireylerden oluşan kolektifler olduklarından siyasi veya sosyal değişim için çalışan bir kolektif olarak da hareket edebilirler. Çünkü, siyasal katılım, siyasi sistemi etkilemek için kolektif gücü geliştirmek için benzer çıkarları olan başkalarıyla işbirliğini gerektirir. Benzer düşünceye sahip insanlardan oluşan gruplar kamusal eylemde bulunduklarında, siyasetin sıklıkla diğer vatandaş gruplarının çıkarları ve ideolojileriyle çatışma içerdiğini görürler.

Bazı araştırmalar siyasal sosyalleşmenin ülkeden ülkeye değişiklik gösterdiğini vurgulamıştır (Percheron and Jennings ,1981) Ancak siyasal sosyalleşme yalnızca ülkeye özgü değil; aynı zamanda siyasi konjonktür ile de ilgili olarak değişiklik göstermektedir. Bu alanda yapılmış araştırmalara göre, politik sosyalleşme hem kişinin kendisinin politik sosyalleşme zamanı (Grasso ve diğerleri, 2019) hem de ebeveynlerden çocuklara geçiş sırasında mevcut olan konjonktürden etkilendiğini ortaya koymaktadır.

Gençler, oy verme veya protesto gibi siyasi faaliyetlerde bazı yaşlı nesillere göre daha az aktif olarak görülebilsede, bu, başlı başına siyasete karşı ilgisizliğin bir işareti olarak alınmamalıdır (Wilkinson ve Mulgan, 1995). Bunun yerine, O'Toole (2003) ana akım ankete dayalı araştırmalar ile ilgili bir takım sorunların altını çizmektedir. İlk olarak, ana akım literatürün metodolojik temellerini, gençlerin siyasi katılımını ölçmede kapalı uçlu sorulara aşırı güvenmekle ve yaşlıların gençlerle siyaset hakkında benzer görüşleri paylaştığını varsaymakla eleştirilmektedir (O'Toole ve diğerleri).

Siyasal katılım, demokrasinin en önemli bileşenidir ve vatandaşların siyasal katılımının niteliği ve miktarı, demokrasinin de niteliğini ve düzeyini etkilemektedir. Siyasal katılımın demokrasinin işleyişini belirlemek ve demokratik kaliteyi ölçmek gibi işlevleri olması onu önemli ve gerekli yapmaktadır (Russell vd., 2002).

1.3 Siyasal katılım modelleri

Siyasal katılım araştırmacıları için esas mesele, siyasi faaliyetlerde yer alan vatandaşların motivasyon kaynaklarını bulmaktan ibaret olmuştur. Bu alandaki araştırmalarda, farklı kategorilerde etkenler saptanarak siyasal katılımı etkilediği düşünülmüştür. Bu etkenleri, Leighley (1995) çalışmasında, sistematikleştirerek, üç temel kategori halinde birleştirmiştir:

- 1) Rasyonel seçim teorileri
- 2) Sosyo-ekonomik statü (SES) teorileri
- 3) Sosyal sermaye teorileri.

1.3.1 Siyasal katılımın rasyonel seçim modeli

Ekonomi alanındaki çalışmalardan türetilen rasyonel seçim teorileri, esas olarak oy verme davranışı alanında siyasal katılımı açıklamaya çalışan önemli bir teoriler grubunu oluşturmaktadır (örn. Whiteley, 1995). Bu gruptan olan teorilere göre, bireyler kararlarını rasyonel bir şekilde verebilmektedirler. Bunun için ise onlar karar vermeden önce, onlara teklif edilen seçimleri birbiriyle kıyaslayıp, bu seçimlerden herhangi birini seçmeleri durumunda elde edecekleri menfaati ve kayıpları tartarak, bu değerlendirme sonucunda kendilerine en uygun olan seçimi yapmaktadırlar. Rasyonel seçim teorilerine göre, yurttaşlar katılımın faydalarını ve maliyetlerini hesaplayarak, katılım yapacakları durumda beklenen faydanın maliyyetleri aştığı durumda katılımı gerçekleştirmektedirler (Aldrich, 1993).

Ancak bu teori, Olson tarafından yapılan analizde “katılım paradoksu” olarak adlandırılan bir problemle karşı karşıya kalmıştır. Bu paradoksa göre, rasyonel seçim

teorisi tarafından rasyonel sayılan vatandaşlar ortak hedeflere ulaşmak için kolektif eyleme katılmamaktadırlar (Whiteley, 1995).

Bu paradoks ortaya atıldıktan sonra rasyonel seçim teorileri eleştirilere maruz kalmaya başlamıştır. Eleştiriler arasında, tüm kamu mallarının siyasete katılmayanlar da dahil olmak üzere, herkes tarafından erişilebilir olması nedeniyle, bireylerin seçim sonucunun faydalarından, kendisi katılsa da katılmasa da yararlanabileceği, yani 'bedavacı' olma meselesi yer almıştır. Ayrıca, vatandaşlar faydaları büyük olsa bile, fark yaratma olasılığının küçük olduğunu düşündüklerinde katılımından kaçınmayı tercih edebilmektedirler. Rasyonel seçim teorisi ile ilgili diğer bir sorun ise, protesto ve aktivizm gibi siyasi faaliyetlerin maliyetleri çok yüksek iken, faydaları bu maliyetlerden daha az olmasına rağmen bazı vatandaşların buna rağmen bu faaliyetlerde yer alması meselesi olmaktadır. Son eleştiri ise, yurttaşların sınırlı entelektüel kapasiteye ve siyasete daha az ilgiye sahip olabileceklerinden, rasyonel seçim yapabilmek için yeterli olacak bilgiyi işleyememe meselesidir. Bu yüzden de bireylerin her koşulda rasyonel davrandıklarını iddia etmek imkansız gibi gözükmektedir. Daha açıklayıcı bir şekilde söylemek gerekirse, bireylerin siyasal katılımı seçmesi, faydalarını rasyonel bir şekilde hesapladıkları için değil, daha iyi bir fırsatın gelmesini beklemekte sabırsız olabildikleri için de olabilmektedir.

1.3.2 Siyasal katılımın sosyo-ekonomik modeli

Leighley'in ikinci kategorisinde, Sosyoekonomik Statü teorileri yer almaktadır. Siyasi katılımı ile ilgili neredeyse tüm ampirik çalışmalar, Verba ve Nie tarafından geliştirilen sosyoekonomik statü modeline dayanmaktadır (Verba ve Nie, 1972).

Siyasal katılımıla ilgili literatürün büyük bir kısmında, sosyoekonomik statüleri yüksek olan vatandaşların siyasal katılımlarının da yüksek olması ile ilgili araştırmalar mevcuttur (Rosenstone ve Hansen 2003; Newman, Johnson, & Lown, 2014). Temel fikir, sosyoekonomik anlamda daha yüksek statüye sahip kişilerin, siyasi konularla ilgilenme beceri ve yeteneklerine sahip oldukları için siyasi faaliyetlere daha fazla katılma olasılıklarına sahip olmalarıdır.

Siyasal katılımıda sosyoekonomik etkenlerle ilgili araştırmalarda gelir, eğitim, meslek durumu gibi farklı faktörler saptanmış ve bu etkenlerin siyasal katılımı etkilediği ortaya çıkarılmıştır (Quintelier ve Hooghe, 2012). Örneğin, Rosenstone ve Hansen (2003), gelirin siyasal katılımı etkilediği fikrini desteklemektedir.

Eğitimin siyaset üzerindeki etkisi ile ilgili olarak Wolfinger & Rosenstone (1980), okula gitmenin kişinin siyaset gibi karmaşık, soyut konuları anlayabilmek için gerekli olan kapasitesini artıran en güçlü faktörlerden biri olduğuna inanmaktadır. Rosenstone ve Hansen (2003) gibi diğer araştırmacılar da, eğitimin bazı siyasal katılım türleri üzerinde güçlü bir etkisi olduğuna inanmaktadır, ancak, dilekçe imzalamak gibi siyasal katılım türü üzerinde bir etkisi olmadığını düşünmektedirler. Çünkü bu araştırmacılara göre daha yüksek eğitim düzeyine sahip kişilerin siyasilerle iletişim kurma olasılığı daha yüksek olmaktadır.

Sosyoekonomik katılım modelinde diğer bir faktör de mesleki durum olmaktadır. Bu alanda da farklı iddialar bulunmaktadır. Wolfinger & Rosenstone (1980), fiziksel emekle meşgul olan işçilerin oy vermede masabaşı çalışanlardan daha az aktif olduğuna inanıyordu. Ancak Parry ve ark. (1992), işsizlerin siyasal katılımıda işi olanlardan daha aktif olduğunu belirtmektedir. Özetle, meslek faktörü, hangi meslek olduğundan bağımlı olarak siyasal katılım üzerinde de farklı sonuçlar doğurduğundan, araştırmacılar arasında

siyasal katılıma etkisini ölçme bakımından güvenilir bir faktör olarak kabul görmemektedir.

1.3.3 Siyasal katılımın sivil gönüllülük modeli

Siyasi davranış araştırmalarında yaygın olarak kullanılan diğer bir teori de, Verba, Schlozman ve Brady (1995) tarafından önerilen Sivil Gönüllülük Modeli (SGM) teorisi. Bu teorinin esas odak noktası, sivil katılımın belirli “önkoşullarını” belirlemek, yani insanların neden siyasal katılımda bulunmak istediğini anlamaktır. Bu amaca ulaşmak için, bu modelde sosyo-ekonomik statü modeli rasyonel seçim teorisinin ilkeleriyle birleştirilmiştir (Verba ve diğerleri, 2000). Sivil Gönüllülük Modeli, ayrıca sosyal-psikolojik teorileri sosyo-ekonomik modele eklemlenmesi sonucu ortaya çıkmıştır.

SGM, siyasal katılımı motive eden üç etkeni ayırmıştır: 1) kaynaklar, 2) siyasetle psikolojik etkileşim ve 3) işe alım ağları (Verba ve diğerleri, 1995).

SGM, kişilerin siyasi faaliyetlerde bulunabilmesi için gerekli kaynaklara ve motivasyona sahip olmaları gerektiğini ele alan model olmuştur. Esas kaynaklar zaman, para, sivil, sosyal beceriler ve eğitim olmaktadır. Motivasyon kısmını oluşturan sosyo-psikolojik etkenler ise: 1) bireyin içsel siyasi etkinlik hissi, yani, bir bireyin alınan siyasi kararları etkileme yeteneğinin olduğuna inanması; 2) dışsal siyasi etkinliğin öznel bir değerlendirmesi, yani, devlet ve siyasi kurumların faaliyetlerinin bireyin kendi çıkarlarına ne ölçüde karşılık geldiğine dair bir değerlendirme; 3) mobilizasyon faktörleri- yani, kamu veya siyasi kuruluş ve ağlara mensupluk ve siyasi birlik için duyarlılık hissi

Siyasal etkinlik uzun zamandır kurumsal siyasete katılımın birkaç öncülünden biri olarak kabul edilmektedir (Blais, 2010). Siyasal Etkinlik araştırmalarına göre, yurttaş

kendisinin siyaseti anlayabildiğini ve sesini duyurabildiğini ne kadar çok hissederse, demokratik çabaları sürdürme olasılığı da o kadar artmaktadır. Akademisyenler, politik etkinliğin içsel, dışsal, epistemik ve durumsal biçimlerini ayırt etmektedir. Çeşitli araştırmalar, politik etkinliği içsel (siyasete katılım becerilerinin öz değerlendirmesi) ve dışsal politik etkinlik (hükümet politikalarını vatandaşların ihtiyaçlarına göre değerlendirir) olarak ayırmıştır. İç politik etkinlik, bir bireyin politik sistem ve politikaları etkileme yeteneğinin algılanmasıdır. Dış politik etkinlik, hükümetin ve politikacıların sorumlu davranacağına ve öneri ve şikayetlere cevap vereceğine olan inançtır . İç politik etkinlik bilişsel ve psikolojik katılım, ilgi ve farkındalık iken, dış politik etkinlik güven ve beklenti ile ilgilidir .

Verba et al. (1995) göre, bireylerin siyasi aktivist olabilmesi için SGM modelinin talepleri bunlar olmaktadır: 1) motive olmak, 2) katılma yeteneğine sahip olmak ve 3) mensup oldukları grubun üyeleri tarafından onların aktivist davranışlara bulunması beklentilerinin olması. SGM’de bu üç faktör kaynaklar, katılım ve işe alım olarak tasarlanmıştır. Kaynaklar, siyasi faaliyetlerde yer almak için önemli bir kapasitedir ve bu kaynaklar zaman, para ve yurttaşlık deneyimidir. Katılım, SGM’nin siyasette yer almak için önemli bir bileşenidir, çünkü siyasi ideolojiye, siyasi çıkarlara, grup katılımlarına dayanarak topluluklar ve bireysel üyeleri arasında bağlantılar kurar. İnsanlar siyasi faaliyetlerde bulunmaları için işe alma bileşeni tarafından teşvik edilirler (Verba ve diğerleri, 1995).

1.3.4 Siyasal katılımın sosyal sermaye teorileri

Siyasal katılımı farklı açılardan tanımlayan diğer bir teori de sosyal sermaye teorisi olmaktadır. Putnam’a göre, (1995) seçimlere katılım, komitelere, spor, meslek ve

iş dernekleri, sendikalar ve dini toplantılara katılım ve üyelik gibi kolektif katılım türleri sosyal sermaye göstergelerini oluşturmaktadır. Putnam (2000), “Bowling Alone” adlı çalışmasında bazı verileri tartışmaya dahil ederek, savaş sonrası dönemde ABD’de zamansal ve finansal yetersizlik gibi çeşitli sebeplerin toplumdaki sosyal sermaye ve sivil toplumun önemli ölçüde zarar görmesine neden olduğunu belirtmektedir. Sosyal sermayenin teknoloji ve medyanın, örneğin, eğlence amaçlı televizyon programları aracılığıyla boş zamanları doldurarak, savaş sonrası kuşağı derinden etkileyerek siyasal katılım için de önemli olan sosyal bağların yok edilmesine neden olduğunu iddia etmekteydi.

Literatürde sosyal sermayenin üç grup davranışsal değişkeni olduğu belirtilmektedir: 1) siyasi olmayan organizasyonlara üyelik; 2) siyasi olmayan organizasyonlar için gönüllülük; ve 3) sosyal ağ (arkadaşlar, iş arkadaşları ve diğer insanlarla sosyalleşmek için kilise veya spor kulübünde buluşmak için sıklıkla zaman ayırmak anlamında) (Klesner 2007).

Siyasi olmayan, yani, sivil derneklere üyelik ile yurttaşların siyasete katılımı arasındaki ilişki hakkında önceki literatürde bir grup bilim insanı, sivil derneklere katılımın büyük olduğu ölçüde , siyasal katılım düzeyinin de o kadar yüksek olacağını savunarak, bu ikisi arasında pozitif bir ilişki kurmaktadırlar. (Leighley 1990, Putnam 1993, McClurg 2003) Bu nedenle, sivil toplum kuruluşlarına katılım, siyasal katılımı artırmadaki rolü nedeniyle değerli görülmektedir. Yurttaşlar sivil derneklere katılarak katılımı öğrenmekte ve sivil kuruluşlara katılım, siyasi katılım için gerekli olan yurttaşlık becerilerini sağlamaktadır (Brady ve diğerleri, 1995). Brady ve diğerleri tarafından geliştirilen siyasal katılım modelinde (1995), yurttaşlık becerilerinin yurttaş derneklerinde yaşam boyunca kazanıldığını ve geliştirildiğini ve bu yurttaşlık becerilerinin kişinin siyasi katılımını kolaylaştıran önemli kaynaklar olduğunu etkili bir

şekilde göstermektedir. Yani, sivil derneklere aşinalık, bireyleri toplulukları adına birlikte çalışmaya daha istekli hale getirecek ve bu ortak yarar arzusu ve insanların birlikte hareket etme eğilimi, siyasi eylemde bulunmaya istekli bir toplulukla sonuçlanacaktır.

Tocqueville'den Putnam'a kadar sivil toplum literatüründe, siyasi katılımı etkileyen önemli göstergelerden bir diğeri de genelleştirilmiş güven kavramı olmaktadır. Araştırmacılar, genelleştirilmiş güvenin yüksek olmasının, bireylerin aktif bir şekilde siyasi katılım gösterdiği bir demokrasinin oluşabilmesi için çok önemli bir etken olduğunu iddia etmişler (Almond & Verba, 1963). Bir dizi ampirik çalışma, genelleştirilmiş güven ve politik davranış arasındaki bağlantıyı incelemiştir (Benson ve Rochon, 2004; Uslaner ve Brown, 2005)

Demokrasinin işleye bilmesi için, seçim zamanında ve seçimler arasında siyasi faaliyetlerde bulunan aktif bir sivil toplum gerekmektedir. Genelleştirilmiş sosyal güvenin bunu sağlamada merkezi bir rol oynadığı öne sürülmüştür, çünkü topluluk meselelerine aktif olarak katılan ilgili ve güvenilir bir yurttaşlık oluşturmak için yurttaşlar arasında bir güven ortamının bulunması önemli olmaktadır (Putnam, 1993, s. 99–120).

Sivil toplum kavramı, içerisinde yurttaşların faaliyet gösterdiği ve genelleştirilmiş güven ile etkin bir organizasyona dayalı sosyal ilişkileri ifade etmektedir. Bu ilişkileri içerisinde barındıran örgütler, güçlü bir sivil toplum için gerekli koşulların oluşmasına yardımcı olur ve bunun sayesinde de etkili bir hükümetin yaratılması söz konusu olabilmektedir (Newton, 2001).

Demokrasinin etkin bir şekilde faaliyetine devam edebilmesi için, hem ülkedeki seçim zamanı hem de iki seçim arasında aktif olarak siyasi faaliyetlerine devam eden bir sivil toplum gerekmektedir. Genelleştirilmiş sosyal güvenin bunu sağlamada merkezi bir rol oynadığı öne sürülmüştür, çünkü topluluk meselelerine aktif olarak katılan ilgili ve güvenilir bir yurttaşlık oluşturmak için bir güven ortamı esastır (Putnam, 1993, s. 99–

120). Tartışmalı olsa da (bkz. örneğin Jackman & Miller, 1998), genelleştirilmiş güveni toplumsal bir fenomen olarak ele alma girişimleri olmuştur. Gelişmiş ve istikrarlı demokrasilerde, toplumda bireyler arasında güven daha yüksek düzeyde olmaktadır ve bu da siyasal katılımı etkilemektedir (Almonda ve Verba, 1963). Genelleştirilmiş güven, hem bireysel bir varlık hem de bir kamu malı olabilir (Putnam, 2000, s. 20). Putnam da İtalya üzerine olan çalışmalarında demokrasinin sosyal sermayenin yüksek düzeyde olduğu yerlerde daha iyi çalışabileceği ile ilişkin varsayımda bulunmuştur:

"Güven, normlar ve ağlar gibi sosyal sermaye stokları, kendi kendini güçlendirme ve birikim yapma eğilimindedir. Erdemli çevreler, yüksek düzeyde işbirliği, güven, karşılıklılık, sivil katılım ve refahın yanı sıra dürüstlük ve yasalara uyma ile sosyal denge ile sonuçlanır" (Putnam, 1993, s. 111, 177).

Bireysel düzeyde, genelleştirilmiş güvenin politik olarak aktif olma eğilimini etkilemesi muhtemeldir, çünkü güvenen insanların başkalarının da katılmasını beklemesi daha olasıdır ve bu da katılımın potansiyel faydalarına ilişkin daha iyimser tahminlere yol açar (cf. Benson & Rochon, 2004). Bireyler, diğer insanların da onlarla işbirliği yapacağına güvendikleri zaman ortak bir hedefe için katılım göstermede de daha istekli olmaktadır (bkz. Offe, 1999).

1.4 Kurumsal şartlar ve siyasal katılım ilişkisi

Bazı araştırmalara göre, demokratik gelişim düzeyinin daha yüksek olduğu ülkelerde oy kullanma dışında diğer katılım türlerinin de daha fazla olduğu ortaya koyulmuştur (Marien, Hooghe ve Quintelier, 2010). Bu nedenle, siyasi katılımın bağlamsal veya makro düzeydeki açıklamasına, özellikle de sosyal hareket literatüründen siyasi fırsat yapısı (POS) teorisine ilişkin daha fazla araştırma yapmak faydalı olacaktır

(McAdam, 1999; Tilly, 1995; Tarrow, 1998). Siyasi hareket literatüründe mevcut Siyasi Fırsat Yapıları (POS) teorisine göre devletin vatandaşlara katılım için fırsat yarattığı ölçüde vatandaşlar da katılım sağlamaktadır. Burada siyasi fırsat yapıları derken kastedilen yurttaşları aktivizm yapmaya teşvik eden devletin ve siyasetin resmi ve gayri resmi özellikleri olmaktadır (Tarrow, 1998, s.76). Tarrow'un "devlet merkezli bakış açısı"nı kullanarak Kriesi ve diğerleri (1995) iki kavram seti önermektedir: 1) politik sistem ve kültürel model; 2) hakim stratejiler ve söylemsel fırsat yapısı.

POS'ın kültürel modeli, hakim strateji ve söylemsel fırsat yapıları (DOS) ile karakterize edilmektedir (Kriesi vd. 1995). Hakim strateji ile kastedilen, siyasi rejim tarafından muhalif görüş ile başa çıkmak için kullanılan yaklaşımlar olmaktadır (Koopmans ve Kriesi, 1995) ve bu strateji ya dışlayıcı ya da bütünleştirici olmaktadır. Bu bağlamda, Azerbaycan'daki rejimin muhalefetle başa çıkmak için kullandığı stratejiler dışlayıcı olmaktadır ve bu da gençlerin siyasi katılımını dolaylı olarak etkileyebilmektedir. Devlet baskısının siyasi katılım üzerinde etkisi ile ilgili farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Bazı araştırmalarda (örn. Hibbs, 1973) devlet baskısının muhalefet üzerinde olumsuz bir etki göstererek siyasi katılımı da negatif etkilediği görülmüş, ancak yoksunluk teorisi tartışmalarında ise, devlet baskısının muhaliflerin hayatta kalabilmeleri için rejimle mücadele etme potansiyelini daha fazla artırabileceğini belirterek tam tersi iddiada bulunmuştur (Gurr, 1970).

Öte yandan, demokratik sistemlerde partilerin farklı rakip gruplar arasındaki seçimleri yapılandırmaları, ya sembolik olarak ya da farklı özel çıkarları geliştirerek farklı sosyal grupları temsil etmeleri, belirli çıkarları daha geniş seçim ve yönetim koalisyonlarında toplamaları, hükümetler kurarak sürdürmelerinin yanı sıra seçmeli görevler için aday göstermeleri ve bu adaylar için seçmen desteğini harekete geçirerek aynı zamanda siyasal katılımı da teşvik etmeleri yani daha geniş anlamda yurttaşları ulus-

devlete ve onun siyasi sürecine entegre etmeleri gibi işlevleri bulunmaktadır. Siyasi partiler bu standart işlevlerinin yanı sıra, büyük ölçüde yeni fikirleri ve ideolojileri de iletmekte ve eski fikir veya ideolojileri yeniden üretmektedir (Van Dijk, 2006). Partilerin bu işlevleri farklı siyasi sistemlerde farklı derecelerde ve farklı etkinlik düzeyleriyle yerine getirilir.

Çoğu çalışma, Sovyet sonrası siyasi partilerin örgütsel zayıflığına ve yapısal tutarsızlığına, bireysel liderlerle ilişkilendirilme eğilimlerine ve programatik çekicilikten ziyade belirli çıkarlara hitap etme eğilimlerine genel olarak dikkat çekmiştir. Kitschelt (1995) ayrıca Doğu Avrupa ve eski Sovyetler Birliği'ndeki parti örgütlenmesini analiz etmek için bazı teorik yönergeler sağlamıştır. Üç "ideal tip" parti (karizmatik, kayırmacı ve programatik) tanımlayarak bu partilerin hangi koşullar altında ortaya çıkabileceğini belirtmektedir. Kitschelt karizmatik parti tipini, "bir liderin etrafında toplanan yapılandırılmamış bir insan kitlesinden başka bir şey değildir" (1995, s. 449) diyerek karakterize etmiştir. Bu tür partiler, takipçilerinin bağlılığını sürdürmek için liderlerin er ya da geç kendi seçmenlerine seçici teşvikler sağlamaları ve müşteri odaklı ya da program partileriyle sonuçlanan örgütsel gelişim yörüngelerine girmeleri gerektiğinden, doğası gereği istikrarsız olmaktadır. "Müşteri" odaklı partiler, kişisel itibarın vurgulanmasıyla karakterize edilmektedir ve kaynakları etkin bir şekilde takipçilere dağıtan bir organizasyon oluşturmaya çok yatırım yapmaktadır. Bununla birlikte, bu tip partilerde üyelerin görevi bazı ideolojik hedeflere inanmak değil, kişisel olarak sadık olmaktır. Öte yandan program tip partiler ise, "üretmeyi vaat ettikleri kolektif iyilik olarak arzu edilen bir toplum hakkındaki ideallerin reklamını yapmak ve bu fikirleri yaymaya ve uygulamaya hazır aktivistleri ve liderleri cezbetmek" için inşa edilmiştir (a.g.e., s. 449). Yani, programatik partiler, güçlü bir örgütsel yapıya, ideolojik olarak yönlendirilen parti platformuna (veya manifestoya) ve tikelci olmaktan çok kolektif ve evrenselci çıkarlara yönelik çağrılardan alınan seçmen desteğine sahip olması bakımından bu ikisinden farklı

olmaktadır. Program partilerini inşa etmek diğer türlere göre daha zor olmaktadır, ancak “demokratik rejimlerin konsolidasyonunu ve istikrarını güçlendirmeleri bu parti tipinde diğer iki tipden daha olası olmaktadır” (a.g.e., s. 450).

1.5 Eski Sovyet ülkelerinde siyasal katılım kalıpları

1990'ların başlarında Azerbaycanın da dahil olduğu Eski komünist rejimlerin düşüşü akabinde, bu coğrafyalarda liberal demokrasi ortaya çıkmış ve sadece az sayıda Post-Sovyet ülkesinde kök sala bilmiştir. Eski komünist devletlerin çoğunda, siyasal dönüşümler ya kısmen demokratik sistemlerle sonuçlanmış ya da tersine çevrilmiş ve yeni otoriter rejimler meydana getirmiştir. Sovyet’lerin çöküşü literatürde mevcut olan demokrasinin işlevsel olması bakımından siyasal katılımın hangi ölçüde gerekli olduğu konusundaki tartışmaları da etkilemiştir (örn. Linz ve Stepan 1996).

Bu alandaki araştırmacıların ilk başlarda yaklaşımları, esas olarak, demokratik kurumların inşası gibi demokrasinin prosedürel yönlerinin uygulanmasını ölçerek her ülkede demokratikleşmenin başarısını belirlemeye odaklanmak olmuştur. Ancak, daha sonradan temel demokratik kurumların mevcutluğuna rağmen, bu ülkelerde demokrasinin kalitesinin büyük ölçüde değişiklik gösteriyor olması durumu daha belirgin bir hale gelmiştir (bkz. Merkel ve Croissant 2004). Buradan çıkan sonuç, bir ülkede demokratikleşmenin sadece prosedürel gerekçelerle değerlendirilemediği yönünde olmuştur. Bu yaklaşımın, demokratikleşme sürecinde yurttaşların katılımı yoluyla demokrasinin yatay inşası ihtiyacını büyük ölçüde görmezden geldiği anlamına gelmektedir. Bir rejim, "demokratik" yönetimin tüm kurumlarını içeriyor olsa bile, herhangi bir ülkedeki siyasi rejime veya demokrasiye olan güvensizlik ve ilgisizlik uzun vadede meşruiyet ve nihayetinde demokrasinin hayatta kalması konusunda problemlere yol açabilmektedir (Hetherington, 1998).

Literatürde, demokrasinin işleyiş kalitesinin esas ölçęi olarak yurttaşların onun işleminin farkında olmaları ve nasıl değlendirdikleri ile ilgilidir, ancak bu ölçek kesin olmayan sonuçlar verebilmektedir. Bu sebeple, araştırmacılar Linde ve Ekman (2003), bazı yeni kavramları- siyasete ilgi, siyasi kurumlara güven, demokrasiye destek ve memnuniyet- dahil ederek “siyasal kültür” ölçęini kavramsallaştırmıştır.

Sovyet sonrası ortaya çıkan yeni demokrasilerde yaygınlaşmış olan siyasal kayıtsızlığa ilişkin açıklamalar, genellikle komünizmden demokrasiye dönüşümün bir sonucu olarak siyaset, ekonomi ve toplumda meydana gelen büyük değışikliklere odaklanmaktadır. Özellikle, yeni deneyimlenen serbest piyasa reformlarının kendini gerçekleştirememesi, rüşvet ve siyasi istikrarsızlığın vatandaşlarla siyasetçiler arasında hayal kırıklığına yol açtığı düşünülmektedir (Howard 2003). Aynı şekilde, komünist sistemdeki otoriter, tek partili deneyimin, siyasetçiler ve siyasi partilere yönelik güvensizlik ve korkunun, komünizm sonrasında da sürmeye devam etmesine katkıda bulunduğu da iddia edilmektedir (Howard 2003). Bu iki esas etkenin bir arada oluşunun, hem vatandaşları çoğul bir şekilde oy verme ve partiye üye olmaktan alıkoyduğu, hem de protesto veya gönüllülük yoluyla kamusal alana girmekte çok az ilgili olmalarına sebep olduğu da tartışılmaktadır (Howard 2003).

Azerbaycanın da dahil olduğu Post-Sovyet ülkelerinde siyasal katılım araştırması demokratikleşme araştırmalarının bir parçası olarak tartışılmıştır. Komünizm sonrası ülkelerdeki demokratikleşme, vatandaşların gönüllü siyasi katılımı için gerekli kurumların, yani çok partili sistemin, serbest seçimlerin ve sivil toplum örgütlerinin büyük ölçüde sıfırdan geliştirilmesi anlamına geliyordu. Derek S. Hucheson ve Elena A. Korosteleva'nın “Post-Sovyet politikasında Katılım Modelleri” başlıklı araştırmasında (2006) alıntı yaptıkları Almond ve Verba'nın (1963) 'siyasi kültür' incelemesi sonucunda:

“İstikrarlı ve etkili bir hükümetin gelişimi, hükümet ve siyaset yapılarından daha fazla insanların siyasi sürece yönelimlerine – siyasi kültüre – bağlıdır. Siyasi kültür demokratik bir sistemi destekleyemediği sürece, bu sistemin başarı şansı zayıftır.” (Almond ve Verba , 1963, s. 498)

Yukarıda bahsedilen makalede, Ukrayna, Belarusya ve Rusya’da siyasal katılım incelemesi yapılmış ve bu incelemenin sonuçlarına göre, Post-Sovyet mekanında katılım ve katılım eğilimlerinin uluslararası standartlara göre daha düşük olduğu görülmüştür, siyasi etkinliğin düşük seviyede olması ve sivil ilişkiler ve meselelere olan ilgi eksikliğinin- yani Linde ve Ekman (2003) kavramsallaştırdığı gibi, siyasal kültürün eksikliğinin siyasal katılım seviyesinin bu kadar düşük düzeyde olmasından sorumlu olduğu kanaatine gelinmiştir.

Bunun temel sebebi, Sovyet döneminde bu ülkelerde demokratik işleyiş numarasının yapılması, yani, fiilen tek parti devletleri olsalar da, rekabetsiz seçimlerin yapılması ve bütün sosyal kurumların komünizm liderliğinde olması durumu mevcuttu. Ancak bu seçimlere ve kurumlara katılım veya üyelik genellikle zorlamanın bir sonucu olarak ortaya çıkmaktaydı. Bunun sonucu olarak, komünist rejim hem kamusal hem de vatandaşların özel yaşamlarına birçok yönden sızmaya çalışmaktaydı. Araştırmacılar, Sovyet yurttaşlarının uzun bir dönem boyunca deneyimlediği bu tür bir siyasi katılım şeklinin, komünizm sonrası dönemde de onların siyasi katılımdan kaçınma eğilimine sebep olan temel bir faktör olarak görmekteydiler ve bu deneyim sayesinde, vatandaşlar yalnızca kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşlarına karşı güvenlerini kaybedip geri çekilmek değil, aynı zamanda pek çoğu kendi özel arkadaş ve aile ağlarına sığınmayı seçmişti (Rose and Shin, 2001, Howard 2003).

Gibson (2001) bu şekildeki güçlü bağ ağlarının "içsel olarak homojen ve birbirine bağlı olma eğiliminde olduğunu, böylece ağın dışındakilerle etkileşimleri engellediğini

ve bireyler değilse bile küçük grupların atomizasyonuna yol açtığını" ve aile veya klanın da bu tür ağlara örnek olduğunu öne sürmekteydi.

Sztompka (1996) bu durumun nüfusun çoğunluğu tamamen demokratik rejimler altında sosyalleşebilecek kadar genç vatandaşlardan oluşana kadar, komünizm kültürü altındaki deneyimlerin kaçınılmaz olarak siyasi katılım üzerinde sürekli bir etkiye sahip olacağına dair bir argüman ileri sürmüştü. Ancak, Howard (2003) ise, kuşaklar arası değişimin yavaş ve karmaşık bir süreç olduğunu ve bu ülkelerin gençlerinin kendilerinin bizzat komunizmi deneyimlemiş olmasalar bile, deneyimlemiş olanlardan (ebeveyn ve öğretmen) etkileneceklerini de vurgulamıştı. Böylece komünist yapıların yol açtığı siyasi katılım davranış kalıpları bir süre daha toplumlarda varlığını sürdürebilmekte ve kendilerini yeniden üretebilmektedir.

II BÖLÜM. AZERBAYCAN`DA SİYASAL HAYAT VE GENÇLER

Bu bölümde, Azerbaycan'ın Sovyet dönemi sonrası geçtiği siyasal süreç ve bu süreçte güçlenen otoriter rejim yapısı, siyasi parti ve sivil toplum yapıları incelenmiş ve bu yapıların ülkedeki siyasal kültür ve siyasal katılım üzerinde etkileri tartışılmıştır.

2.1 Azerbaycan`da politik sistem

Vatandaşları katılmaya teşvik etmek için sunulan çözüm yollarından biri, siyasi sistemin kurumsal erişilebilirlik derecesini değiştirmek olmaktadır. Kriesi vd. (1995)e göre, siyasi sistemin açıklığı “devlet aktörlerinin ve dolayısıyla erişim ve karar alma noktalarının çoğalmasını ima etmektedir”. Sonuç olarak, devletler yurttaşlar için daha fazla fırsat açtığında, bireyler kurum dışı faaliyetlere daha fazla katılmaya eğilim göstermektedirler. Otokratik bir sistemin hakim olduğu bir ülke olarak Azerbaycan`da ise kurumlardan ve genel olarak ülkenin siyasi hayatından vatandaşların katılımını giderek daha da uzaklaştırma eğilimi gözükmektedir.

Azerbaycan, 1991 yılının Ekim ayında bağımsızlığını ilan eden bir Post-Sovyet ülkesidir. Azerbaycan'ın bağımsızlığı Moskova yanlısı komünist bir hükümet önderliğinde ilan edilmişti. Bu hükümet 1992 baharında, yeni kurulan Azerbaycan Halk Cephesi (AXC) tarafından zorla görevden alınarak yönetimden uzaklaştırılmıştır. Bunun akabinde yapılan ilk seçimlerde Elçibey cumhurbaşkanı seçilmiştir ve Ermenistan ile savaşın etkilerinin sürmesine rağmen, Elçibey'in hükümetinin mevcutluğu zamanındaki Azerbaycan, uluslararası arenada demokratik bir yönde gelişmeye başlayan bir ülke olarak tanınmaktaydı (Cornell 2006, s.119). Buna rağmen, Ermenistan ile savaşdaki kötüye doğru ani değişimlerin gelişmesi ve Halk Cephesi hükümetinin bu süreci yönetemiyor olması nedeniyle, bu demokratik süreç 1993 yılının Haziran ayında ordu

komutanı olan Surat Huseynov tarafından başlatılan bir darbeye aniden durdu ve bu duruş akabinde eski KGB generali olan Haydar Aliyev'in dönüşünü beraberinde getirdi. Aliyev, Haziran 1993'te yapılan şüpheli olan bir oylama sonucunda, cumhurbaşkanlığı görevi için ilk sırada yer alan bir konum olan meclis başkanlığı görevine getirildi. Cumhurbaşkanı Elçibey, hain birlikler Bakü'ye yaklaştığı için Azerbaycan'ın özerk cumhuriyeti Nahçıvan'a uçarken , Aliyev anayasaya göre cumhurbaşkanı görevlerini yerine getirmeye başladı. Bu sıfatla Aliyev, Surat Hüseynov'u başbakan olarak atadı ve 1993 yılı Ağustos ayı sonlarında Cumhurbaşkanı Elçibey'e güvensizlik oyu vererek onu görevden aldı. Ekim 1993'teki (tartışmasız ve rakipsiz olarak) cumhurbaşkanlığı seçiminde Haydar Aliyev cumhurbaşkanlığına seçildi (a.g.e.,s,119; Gahramonova 2009: 783).

Haydar Aliyev'in başarı öyküsünde bugün de hala popüleritesini koruyan en temel unsurlardan bir tanesi, evvelki hükümeti istifaya zorlamış olsa bile, iktidarı zorla almamış olmasıdır. O sadece çökmekte olan bir ulusu kurtarmak için davet edilmişti. Bu şekilde onun hükümeti, Azerbaycan halkını Haydar Aliyev'in adeta birer kurtarıcı olduğuna ikna etmişti. Bununla beraber Aliyev'in Ermenistan ve Azerbaycan arasında ateşkes ve 1994 yılında Azerbaycan ve dünyanın en büyük on petrol şirketi arasında 30 yıllık süreli anlaşma imzalaması (Yüzyılın Sözleşmesi) onun şanını uluslararası arenada yükselterek, muhalefetin ise halkın gözündeki itibarını azaltmıştır. Zamanla, AXC toplum arasında eleştiri, güvensizlik ve hatta alay konusu bile olmuştur. (Shahla Sultanova, 2014, s.18)

Bazı araştırmacılar, Azerbaycan'da kurum inşasının çoğunlukla depolitize edilmiş ve Karabağ savaşının hala devam eden etkilerinden dolayı demoralize olmuş bir toplum bağlamında gerçekleştiğini iddia etmektedirler. Karabağ savaşı sonucu olarak, Azerbaycan yüksek mülteci sayısına sahip olmakla beraber, büyük ölçüde toprak kaybı yaşamış ve bu kayıpların sonucu olarak da yaşam standartları hızla düşmüş ve

ekonominin çökmesi kaçınılmaz olmuştur (Heinrich 2010, s.21). Bu nedenle, toplum nüfusunun çoğunluğu için hayatta kalmak ve istikrarlı düzenin kurulması demokrasi, özgürlük ve sivil katılım gibi soyut kavramlardan daha aciliyeti olan meseleler olmuştur (Gahramonova 2009: 791). Bununla beraber, kurumların da Sovyet dönemi özelliklerini koruyor oluşu, Azerbaycan'ın yerleşik bir siyasi kültür ile karakterize edildiği anlamına gelmektedir. Bu şartlar altında zayıf ve etkisiz devlet kurumlarının Haydar Aliyev gibi güçlü siyasi şahısların yükselmesine de olanak tanıyarak, aynı zamanda Asrın Sözleşmesinin de imzalanmasıyla birlikte gelecekte petrol ihracatı yoluyla istikrar ve muazzam zenginlik vaatlerinin topluma dayatılması, aslında bir tür siyasi rızanın da garanti edildiği bir sosyal sözleşmeye dayanan “başkanlık monarşisi”ni ortaya çıkarmıştır (Kamrava 2001:218). "Azerbaycan'da Haydar Aliyev kaostan sonra güvenliği temsil etmekteydi" (Ottaway 2003: 144).

Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev başkanlık yaptığı dönemde (1993-2003) siyasi stabilite ve barışı sağlamış olsa da, siyasi plüralizmi baskılamıştı. Haydar Aliyev'in cumhurbaşkanlığı görevini devraldığından beri onun hükümeti, kendi gücünü derinleştirme ve muhalefeti zayıflatma çabalarını görünmez kılmak için demokratik değişim prensiplerini kullanmıştır:

“Aliyev'in iktidara gelişi Azerbaycan'a istikrar getirirken, ülkenin ilk demokratik deneyimine de son verdi. Gerçekten de, 1991-92 yıllarında cumhuriyeti kasıp kavuran demokratik coşku dalgası, 1993 gibi erken bir tarihte önemli ölçüde sönmüştü” (Cornell 2006: s.120).

Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev 1995 yılında Anayasa taslağı üzerinde çalışmak üzere bir Anayasa Komisyonu toplayarak çalışmalara başlamıştır. Yeni Anayasa halk oylaması sonucunda kabul edilerek, 27 Kasım 1995'te yürürlüğe girmiştir (Kamrava 2001: 228–229). Bu Anayasa Azerbaycan Cumhuriyeti'ni hukukun üstünlüğüne dayalı

demokratik ve laik bir devlet olarak ilan etmiştir ve Anayasanın 1-3 maddeleri, halkın koşulsuz şartsız yegane egemenlik kaynağı olmasını şart koymaktadır.

Azerbaycan Anayasasında tüm temel insan hak ve özgürlüklerini kendi ifadesini bulmaktadır ve neredeyse tüm demokratik kurumlar ise açık bir şekilde tanımlanmaktadır (AA, Bölüm 3, Madde 24 -71). Bu hak ve özgürlüklerin sağlanması ve korunması devletin temel amacını oluşturmaktadır (Madde 12). Dolayısıyla, bu belge genel olarak demokratik bir anayasanın kriterleriyle uyumlu olarak kabul edilmektedir. Ancak, bu temel hakların pratikte uygulanması ve yorumlanması, büyük ölçüde yürütme organının iradesine ve takdirine bağlı kalmaktadır (Kamrava 2001, s. 229). Aslında, politik güç son derece merkezileşmiştir ve başkanlık ofisinde veya daha doğrusu tek bir kişide yoğunlaşmıştır. 1995 Anayasası 'devletin temeli' olarak kuvvetler ayrılığını tesis etse de, pratikte kuvvetler ayrılığı uygulanmamaktadır (Bertelsmann Stiftung, 2009, s. 5). Milli Meclis (parlamento) özerkliğe sahip değildir, yasama denetimi ya çok sınırlıdır ya da hiç yoktur ve yalnızca yürütmeden, özellikle de başkanlık aygıtından gelen istek ve emrleri kabul etmek için mevcut olan formalite bir kurum olmaktadır. Yargı sistemi yeterince gelişmemiştir ve mahkemeler bağımsız değildir (Guliyev Farid ,2012, s.119).

Azerbaycan'da siyasal katılımı bazı uluslararası kuruluşların raporları mevcut olmaktadır. Son parlamento seçimleri 9 Şubat 2020'de yapıldı ve beklenildiği gibi ülkenin siyasi hayatında hiçbir değişiklik yaratmadı. AGİT/ODIHR raporlarına göre, bu seçimler siyasi rekabetin olmadığı, tamamen kısıtlandığı şartlar altında yapılmıştır. Oy sayımı sırasında önemli ölçüde usulsüzlük ve kanun ihlalleri gözlemlenmiştir. Parlamento bir kez daha muhalefet olmadan toplanarak, hükümet üzerinde herhangi bir denetim sahibi olmayan, sembolik bir kurum olarak mevcudiyetine devam etmektedir. Seçim komisyonları ise başkanlık ofisinden gelen emirleri sorgusuz bir şekilde yerine getiren rejime sadık kişilerden oluşmaktadır (BTI, 2022, s.8). Seçim dönemleri çoklu oy verme

ve oy pusulası doldurma, oy sayımına müdahale ve diğer usulsüzlüklerle dolu süreçler olmaktadır.

Seçimlerin adilliğine duyulan güvensizlik, halk tarafından seçimlere ilgisizliği ciddi şekilde artırmaktadır. Bakü de dahil olmak üzere büyük şehirlerde belediye başkanlarının hiçbirisi seçilerek göreve gelmemiştir. Son belediye seçimlerinde (aralık 2019), bazı genç aktivistler bağımsız adaylıklarını sunmaya karar verdi. Bu adaylardan biri Vefa Nağı, bütün tehditlere ve karalama kampanyalarına rağmen kendisinin dünyaya geldiği köyde belediye üyeliğine seçilmiştir.

Toplanma ve örgütlenme özgürlükleri anayasa tarafından güvence altına alınmıştır, ancak gerçekte ciddi şekilde kısıtlanmıştır. Ocak 2019'da, Halk Cephesi Partisi ve muhalefet partilerinin bir şemsiye grubu olan Demokratik Güçler Ulusal Konseyi liderliğindeki muhalefet, son yılların en büyük mitingini düzenleyerek siyasi mahkumların serbest bırakılmasını talep etmiştir. Bu mitinge yetkililer tarafından izin verilse de daha sonra bu izin reddederek gösterileri fiilen yasaklanmıştır. (BTI,2022, s.9)

Ekim 2019'da Halk Cephesi Partisinin Bakü'de izinsiz yaptığı proteto polis tarafından şiddetle dağıtılarak, Halk Cephesi lideri de dahil olmak üzere çok sayıda protestocu gözaltına alınmıştır. AHCP üyelerinin tutuklanmaları 2019 ve 2020'de yoğunlaşarak artmıştır.

AHCP üyelerinin gözaltına alınması ulusal olarak yayınlanan bir konuşmada Cumhurbaşkanı Aliyev tarafından AHCP hükümeti devirmek için şiddet planladıklarını söylemiştir. AB'nin Aralık 2020'nin ortalarında yayınlanan Azerbaycan İşbirliği Uygulama Raporu belgesinde bu durum şu şekilde belirtilmiştir: “Azerbaycan'da insan haklarının ve temel özgürlüklerin korunması endişe kaynağı olmaya devam ediyor. Sivil Toplum Örgütlerinin faaliyet alanı kısıtlı olmaya devam etmektedir. Hibe kayıt prosedürü çoğu STK için uzun ve zorlu olmaya devam etmektedir.”

AB'nin bu raporunda Azerbaycan'da STK faaliyetine desteğin engellemesi, sivil toplanma özgürlüğü, ifade özgürlüğü, siyasi mahkumların durumu dahil olmak üzere örgütlenme özgürlüğü konusunda da derin endişelerini dile getirilmiştir. Azerbaycan Anayasasında ifade özgürlüğü yazılı şekilde belirtiliyor olsa da gerçekte ülkede bağımsız TV ve radyo kanalları ve basın bulunmamaktadır.

2020 Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi'nde Azerbaycan 180 ülke arasında 168. sırada (2019'da 166. Sırada idi) yer almıştır. Şubat 2020'de AGİT'in İnternette Özgürlük raporuna göre, Azerbaycan'daki internet "özgür değil" olarak sınıflandırılmıştır, böylece önceki raporda "kısmen özgür" olarak sınıflandırıldığı internet özgürlüğü konusunda daha da gerilemiştir. Başta Facebook olmak üzere hükümeti eleştiren blogcular sürekli baskı, zulüm ve hapis cezasına çarptırmaktadır. Son yıllarda, sosyal medyadaki sahte profillerden hükümeti eleştirenlere yönelik trol saldırıları medya hesapları, yetkililer tarafından muhalif sesleri ve rejim karşıtlarını taciz etmek için kullanılan popüler yöntemler arasında yer almıştır. COVID-19 salgını sırasında karantina kurallarını ve polis davranışlarını eleştiren bazı sosyal medya kullanıcıları, kolluk kuvvetleri tarafından gözaltına alınarak zorla videoları çekilmiş ve videoda özür dilemeye zorlanmışlardır.

Anayasa'ya farklı yıllarda değişiklikler yapılmıştır ve bu değişikliklerin ilki 2002 yılında yapılan referandumda Haydar Aliyev'in oğlu İlham Aliyev'in onun yerine Azerbaycan cumhurbaşkanı olarak geçmesinin yasal zeminini oluşturmak adına tasarlanmış gibi gözükmektedir (Economist Intelligence Unit 2002, s.12). 1995 anayasasına göre, Cumhurbaşkanının görevi bırakması veya görevden ayrılması halinde, cumhurbaşkanlığı yetkilerinin üç ay içinde yeni bir seçim yapılana kadar meclis başkanına devredilmesi gerektiği belirtiliyorken, 2002 değişikliklerinden sonra ise bu sorumluluk artık başbakana geçmektedir ve buna da ek olarak, ilk turda cumhurbaşkanlığı

seçimini kazanabilmek için cumhurbaşkanı adayının artık salt çoğunluğu kazanması gerekmektedir. 1995 anayasasında ise gereken çoğunluk 2/3 olmaktaydı (a.g.e., s.13).

Anayasa'da Mart 2009'da bir referandum sonucu olarak, cumhurbaşkanlığı görev süresi sınırlarını kaldıran bir değişiklik yapıldı; bu değişikliklere göre aynı kişinin artık iki dönemden fazla Azerbaycan cumhurbaşkanlığı görevinde kalmasına Anayasada izin verilmekteydi (Gahramonova 2009: 795).

2.2 Azerbaycan`da siyasi partiler

Azerbaycan'da 2021 yılı için resmi olarak kayıtlı 58 parti bulunmaktadır (MSK.GOV). Post-Sovyet ülkelerde ortaya çıkan partiler (buna Azerbaycan da dahil olmak üzere) genellikle ideolojisi olmayan, lider merkezci ve siyasetçilerle zengin oligarkların seçim araçları – patron müşteri ilişkileri makineleri olarak nitelendirilmektedirler (Remington 2008). Bunun belirli temel sosyolojik ve tarihsel nedenleri olmaktadır. Bu sebeplerden ilki, Sovyet döneminde sosyal sınıfların reddedilmesinden kaynaklı olarak partileri oluşturabilecek sosyal bölünmelerin olmayışydı (Farid Guliyev, 2017, s.3). Diğer sebep ise, komünizmin patrimonyal doğasının klientelist partilerin yükselişine zemin yaratmış olmasıydı (Hale 2005).

Her ne kadar, neredeyse hiç etkili faaliyet gösterememiş olsalar da, bağımsızlık sonrası Azerbaycan'da ideolojisi AHC-ye benzeyen muhalif partiler ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu partilerden ilki, 1992 yılında, AHC'in başkan yardımcısı görevinde olan İsa Gambar tarafından kurulmuş Müsavat Partisi olmaktadır. Bu partinin de ideolojisi AHC gibi Türkçülük, modernlik ve liberalizm üzerine kuruluydu. Müsavat partisi adını, 1911'de kurulan aynı isimli Türkçülüğü temsil eden partiden almıştır. Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti'nin (ADC) kurucularının çoğu da Müsavat Partisi üyeleri idi. Şu anda Musavat Partisi Azerbaycan'da iktidar partisi olan Yeni Azerbaycan Partisi'den (YAP) sonra ikinci büyük parti olmaktadır.

AHC ve Müsavat partileri Azerbaycan'da esas iki m halif parti olmaktadır. Farid Guliyev (2017) Azerbaycan'da Siyasi partiler ve onların ideolijisini araştırdığı makalesinde Azerbaycan'da hem esas partiler, hem de diğ r k     partilerin temel özelliklerini bu şekilde sınıflandırmıştır: 1) 1990'ların başında oluşturulmuş veya eski partilerden ayrılmışlardır; 2) kom n st ve sosyalist partilerin parçalanmış ve marjinal sol kampı dışında, partilerin b y  k  oğunluğ  ideolojik olarak ayırt edilememektedirler; 3) esas b y  k partiler kendilerini merkez sağ olarak tanımlamaktadırlar; 4) dışlanmış sol dışındaki tüm partiler milliyetçilik ve demokrasi ideolojilerini benimsemektedirler (Farid Guliyev, 2017, s.10).

Muhalefet partilerinin iktidar tarafından baskılara maruz kalışı, İlham Aliyev'in 2003 yılından itibaren başlayan iktidarından sonra daha da şiddetli bir hal almıştır. Aliyev'in iktidarı altında AHC ve Müsavat partileri siyasi zulme karşı özellikle savunmasız kalıyorlardı (Shahla Sultanova,2014, s.21). AHC'nin Bakü'deki ofisi ardarda birkaç yıl boyunca polis tarafından işgal edilerek bazı parti  yeleri tutuklanıyorlardı-bazıları silah bulundurmakla suçlanıyor ve diğ rleri dövülüyor ve türlü işkencelere maruz kalıyorlardı. Bakü belediye başkanı, muhalefetin kentte miting düzenleme taleplerini hemen geri çevirdi (a.g.e. s.21). Geleneksel olarak, Azerbaycan muhalefeti sadece seçim kampanyaları sırasında açık ve yasal olarak hareket etme fırsatlarına sahipti (Arif Yunusov, 2011).

Aliyev'in 1993'te iktidara gelmesinden başlayarak 2010 senesine kadar 4 cumhurbaşkanlığı ve 4 parlamento seçimi olmakla toplamda 8 seçim yapılmıştır. Parlamento seçimleri, beş yılda bir yapılmaktadır ve seçimlerde 125 seçim bölgesinden üyeler (deputat) seçilerek parlamentoyu (Milli Meclis) oluşturmaktadırlar. En çok oyu alan aday koltuğ a sahip olmaktadır. Seçimlerde bazı iyileşmeler görülse de, AG T/OD HR tarafından hazırlanan raporlara göre uluslararası normların karşılanmadığı

ve AGİT taahhütlerinin yerine getirilmediği tespit edilmiştir. Yetkililer, 1995'ten beri seçim sonuçlarını manipüle ederek ve değiştirerek muhalefetin etkin bir şekilde rekabet etmesine engel olmuştur. Zamanla bu sebepten, muhalefetin parlamentodaki temsili azalarak, 2010 seçimlerinde tamamen ortadan kalkmasıyla sonuçlanmıştır (Shahla Sultanova, 2014, s.22).

Siyasi muhalefetin güvenilir bir siyasi platform veya ekonomik ve sosyal program oluşturamamasının, onların kamu desteğinden de yoksun kalmasına yol açmış olduğu bazı araştırmacılar tarafından iddia edilmektedir. Örneğin, Kafkas Barometre Anketi'ne (2013) göre 2013'te ankete katılanların sadece %15'i partilere güvendiklerini (%39 güvensizlik, 31 tarafsız) belirtmiştir. Bu sebeple, “Azerbaycan vatandaşlarının artık siyasete olan güvenlerini kaybetmiş olmaları; siyasete karşı ilgisizlik ve isteksizliğin kamuoyunda yaygın” (Cornell 2006: 130) olmuş olması kaçınılmaz olmaktadır. Siyasi kayıtsızlık aynı zamanda muhalefetin rejimi devirmekteki gizli amacının ülkenin petrol gelirlerine erişim sağlamak olduğuna dair genel inançtan da kaynaklanmaktadır. Başka bir deyişle, sıradan vatandaşlar rejimdeki herhangi bir değişikliğin, onların hayatlarını daha fazla iyi hale getirecek olmasına inanmıyorlar (Rasizade 2003: s. 353).

2.3 Azerbaycan'da sivil toplum

2000'li yılların sonlarından başlayarak, Azerbaycan'da STK'lar, kültürel, dini, sosyal, insan hakları ve ideolojik ağlar şeklinde etkili gruplar olarak gelişmeye başlamışlardır. Onlar esasen başkent Bakü'de ve Gence gibi diğer bazı büyük şehirlerde yoğunlaşmakta ve kırsal alanlarda ise çoğunlukla mevcut olmamaktadırlar (BTI 2022, s.15). Yeni STK'lar hızla güçlenmesiyle daha fazla dikkat çekerek ve aktif insanları harekete geçirerek ve mevcut sistemi zorlamaya ve ona karşı meydan okumaya başlayan

esas güç olmuştur. Onların bu beklenmedik başarıları, onları rejim baskısının birincil hedefi haline getirmiştir.

Şöyle ki, Azerbaycan'da STK'ların resmi olarak faaliyetine izin veriliyor olsa bile, onların gelişimlerinin önü bazı sistem kaynaklı sorunlar nedeniyle engellenmiştir. Bu engellere örnek olarak, grup üyeleri arasında ortak değerlerin eksikliği, kaynakların sınırlı oluşu ve zayıf altyapıya sahip olmaları, genel anlamda toplum tarafından ilgisizlik ve 1993'ten itibaren başlamış olan hükümet baskısı yoluyla siyasi fırsatların oluşabilmesi ihtimalinin kademeli olarak ortadan kaldırılmış olmasını gösterebiliriz (Gahramanova 2009). Azerbaycan'da aynı zamanda mevcut hükümet tarafından kayıta alma ve vergilendirme düzenlemeleri de zorlaştırılarak STK'ların fırsatlarını da sınırlandırmaktadır. Azerbaycan'da STK kayıtları 2005 yılında fiilen askıya alınmıştır. Kayıt süreci keyfi olmanın yanı sıra ve kayıt yaptıramamanın da önemli- mali, lojistik ve psikolojik gibi sonuçları vardır (Gahramonova 2009: 788). Aynı zamanda, 2013 yılından itibaren STK mevzuatında yapılan tüm değişiklikler (Hibeler Kanunu, Tüzel Kişilerin Devlet Sicili ve Devlet Sicili Hakkında Kanun ve İdari Suçlar Kanununda yapılan değişiklikler) STK'lar üzerinde düzenleyici mekanizmalar oluşturarak, onun faaliyetlerini sınırlamıştır. Bu değişikliklerin temel nedeni, onlara katılan aktörleri, kapsadıkları konu ve sorunları, kaynak akışlarını ve sosyo-politik söylemlerini etkilemek olmaktadır (Namazow 2014, s.225).

Bazı örgütlerin liderleri şüpheli suçlamalarla tutuklanarak, haklarında cezai soruşturmalar başlatılmıştır (BTI, 2022, s.15). Diğerleri kiraladıkları binalardan zorla çıkartılmış, bazıları ise bağışçılara getirilen kısıtlamalar nedeniyle fonlarını kaybetmiştir ve bu engellemeler sonuç olarak, bazı STK'ların faaliyetini durdurmaları ile sonuçlanmıştır (a.g.e. s. 15).

Azerbaycan'da sosyal sermayenin büyük kısmı oldukça homojen aile ve akrabalık bağları, bölgesel kimlikler ve yakın arkadaş gruplarında mevcut olmaktadır. Bu tür derneklere üyelik, doğum, evlilik veya yüksek kişilerarası güven haklarına dayanmaktadır. Bu tür toplumsal güven ve toplumsal ilişkiler, başkentin dışındaki kırsal alanlarda her zaman daha güçlü olmuş ve genişleyen kentleşme ve modernleşme ile giderek azalmaktadır. Ayrıca, yaygın yolsuzluk ve hukukun üstünlüğünün yokluğu, toplumdaki toplumsal güvene ciddi şekilde zarar vermektedir. Avrupa Değerler Araştırması ve Dünya Değerler Araştırması (2017 – 2021) ortak raporuna göre, Azerbaycanlıların %91,6'sı ailenin hayatlarında çok önemli olduğunu belirtmektedir. Azerbaycan'da bağlayıcı sosyal sermayenin toplumdaki güvenmenin, aile veya grubun üyesi olmayan kişilerin kazançlı pozisyonlara, işlere veya finansal kaynaklara erişmesini engellediğini açıklamaktadır (Valiyev 2011, s.12)

2.4 Azerbaycan`ın gençlik hareketleri

Azerbaycan`da mevcut otoriter rejimin uyguladığı baskı ve manipölasyonların sonucu olarak hem geleneksel hem de yeni muhalefet Aliyev rejimine meydan okumakta başarısız olmuştur (Shahla Sultanova, 2014). Hükümet karşıtları bu başarısızlıklara neden olarak art-arda iki olayın yaşanmasının büyük payı olduğunu söylemektedirler: birincisi, 2003 yılında, dönemin cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in ölümünden sonra oğlu İlham Aliyev`in seçim sonuçlarının sahteleştirerek ve protestoları baskılayarak babasının yerini alması, ikincisi ise, 2005 yılında parlamento seçimlerinde, Gürcistan ve Ukrayna'daki son devrimlerden etkilenen Azerbaycan birleşik muhalefetine, kitleleri kendi arkasında harekete geçirememiş olmasıyla iktidar partisi olan YAP-ın kazanmış olmasıdır (Altay Goyushov ve Ilkin Huseynli, 2019, s. 27) .

Hükümeti değiştirmeye yönelik bu başarısız girişimlerin ardından, aralarında bazı yazarlar, gazeteciler, hukukçular ve kamuoyunun da bulunduğu muhalif kesimler, geleneksel muhalefet partileri olan Müsavat ve Azərbaycan Halk Cephesi Partisi'nin (APFP) stratejisini, ayrı ayrı tartışarak sorgulamaya başlamışlardı. Yani birinci grup ya da, bizim yeni muhalefet dediğimiz kesim, demokratikleşmenin başarısız olmasının önemli sebepleri arasında Azərbaycan toplumunun bazı eski geleneklerinin ve geleneksel muhalefet partilerinin yetersizliğinde ısrar ederken, ikinci grup, yani geleneksel muhalefet partileri ise muhalefet, halkın demokrasiyi desteklediğini ve otoriter yönetimin kurbanı olduğu görüşünü sürdürmektedir (a.g.e., s.28).

2005 ve 2010 parlamento seçimlerinde geleneksel muhalefetin başarısız olması, yeni muhalefet dediğimiz kesim olan bazı gençleri hayal kırıklığına uğratmış ve Azerbaycanlılar arasında siyasi bilinci ve sivil katılımı artırmak için kendi örgütlerini kurmaya teşvik etmiştir. Bu grupların temel ortak özellikleri hepsinin mevcut sistemi değiştirmek için sivil toplumun gelişiminin siyasi faaliyetten daha önemli olduğunu düşünmeleri idi. Nitekim, bu hareketlerin hiçbirisi hükümette temsil olunma amacı gütmemekteydi ve çoğunlukla toplumda demokrasi hakkında eğitimler vererek onları gelecekte siyasi değişiklik ve demokrasiyi talep etmeye hazırlamaya odaklanmışlardı. Özetle, Azerbaycan'ın gençlik hareketleri, daha çok sivil toplum aktivistleri işlevine sahiptir diyebiliriz.

Ortaya çıkan ilk gruplardan en popüler olanları Dalga Gençlik Hareketi, Alumni Network (AN) ağı ve Ol hareketi olmaktadır. Bunun dışında, Rasim Garaja, Hamid Herischi ve Murad Kohnagala gibi isimler tarafından kurulan Azad Yazarlar Ocağı (AYO) da önemli bir gelişme idi (Garaja 2018, s. 152). AYO'nun esas başarılarından en önemlisi, genç yazarları kendine çekerek onları popüler hale getirmiş olmasıydı. Bu genç yazarlar, toplumun kalıplaşmış yargılarını ve muhafazakar geri kalmışlığını korkusuz bir şekilde

eleştirerek Azerbaycan edebiyatına da yeni cesur bir dil kazandırmıştır. Toplumun daha önceleri açık bir şekilde bahsedemediği, bastırdığı ve tabu olan cinsellik konusu bu yazarlar tarafından gündeme getirilmeye başlamıştır. Bu bağlamda AYO üyeleri Azerbaycan gençliği için liberal bir eğitimci rolünü üstlenmiştir diyebiliriz. (Altay Goyushov ve Ilkin Huseynli, 2019, s. 34).

Diğer bir hareket, Dalga hareketi ise, 2005 yılında Azerbaycan Devlet Ekonomi Üniversitesinin bazı öğrencilerin birleşerek kurduğu activist bir gençlik hareketidir. Dalğa'nın kurucularından biri daha önceleri geleneksel muhalefeti destekleyerek 2004 yılında muhalefetin bazı eylemlerine katılmış olsa da, daha sonra güvenini yitirerek geleneksel muhalefet partilerinden uzaklaşmıştır. 2000'li yıllar, genç neslin geleneksel muhalefetten bağımsız yeni, alternatif bir muhalefet topluluğu arayışında olduğu bir dönem olmuştur. Gençler, geleneksel muhalefetin stratejisini Aliyev rejimine meydan okuyabilmek için yeterli kapasiteye sahip olarak görmemekle beraber, aynı zamanda bu partileri geri olarak da görmektelerdi. Diğer hareketler gibi, Dalga gençlik hareketinin de temel amaçları, genç nesle ülkenin demokratikleşmesinde aktif rol oynamaları için ilham vermek ve hukukun üstünlüğüne göre işleyen güçlü bir sivil toplum ve devlet kurmak olmuştur (Shahla Sultanova, 2014, s.28). Dalga'nın bildirgesinde “her türlü ayrımcılığı şiddetle reddettiği [ve] özgürlüğü kısıtlayan tüm değerlerin yeniden değerlendirilmesinin önemine inandığı” belirtilmektedir. (Dalğa 2005). Dalğa'nın popüleritesi esas olarak yaptıkları protestolar nedeniyle artmıştır (Bunce & Wolchik, s.19). Protestolara katılanlar sık-sık polis bölmesine götürülüyor ve eğitim aldıkları üniversitelerde sorunlar yaşıyorlardı. Bu hareket özellikle yolsuzluk, enflasyon ve bazı kamusal inşaat projeleri yüzünden insanların zorla evlerinden kovulmalarına karşı olmaktaydı.

Diğer bir gençlik hareketi, Azerbaycan Batı Üniversitesi mezunları tarafından kurulan AN ağı olmaktadır. Bu hareket Khadija Ismayil, Rashad Shirin, Erkin Gadirli ve diğerleri gibi toplumda tanınan isimlerden oluşmaktaydı. Bu hareketin liderleri genç nesli evrensel değerlere daha açık hale getirmek için çaba göstermekteydi ve bu çabaların en önemli sonucu ve başarısı interneti daha fazla insana ulaşmak ve onları kurdukları harekete dahil etmek için kullanmak olmuştur. AN, ülkede Yahoo grupları ve tartışmalar için forumlar oluşturarak, bilgi paylaşarak ve insanları etkinliklere davet ederek bilgi teknolojisinden tam anlamıyla yararlanan ilk gruplardan biri olmaktadır. AN ağı, çoğunlukla yurt dışında eğitim görmüş bireylerden oluşmaktaydı, ve grubun kurucuları ve üyelerinin ağ kurmayı hiyerarşik bir topluluk oluşturmaya tercih etmelerinin temel sebebi hiyerarşik organizasyonun liderlerinin hükümet tarafından engellendiği veya tutuklandığı zaman daha kolayca dağılabilmesi ihtimali olmuştur, ağın ise bu açıdan hükümet tarafından kolayca korkutularak faaliyetini durdurmaya mecbur edilme olasılığı daha azdır.

Diğer gençlik hareketi ,Ol hareketidir. Bu gençlik hareketi kurucularının yarısının kadın olduğu ve bazılarının da yurtdışında okumuş, entelektüel muhalif ailelerde büyümüş kişiler olan bir harekettir. Ol'un en büyük projesi, genç Azerbaycanlıları insan hakları ve demokratik değerler konusunda eğitmek için 2009 yılında yaratılan bir eğitim kurumu olan Özgür Düşünce Üniversitesi'ni (AFU) kurmak olmuştur. Bu proje Batı tarafından demokrasiyi teşvik etmek için finanse edilen bir proje idi ve AFU bunun için temel yöntem olarak konferanslar yapma yöntemini seçmiştir. OL'nin üç ana ilkesi! şiddetsizlik, hoşgörü ve moderniteydi ve hükümet tarafından zulme uğramamak için, hareketin tek amacının eğitim olduğunu ve herhangi bir siyasi partiye bağlı olmak istemediğini başından beri açıkça belirtmekteydi (OL! FAQ 2006). Ama buna rağmen hareketin amacı siyasiydi, çünkü Azerbaycan'da demokrasinin gerçekleşmesi için çaba göstermekteydi. Örneğin, hareketin Manifestosunda, “gençlerin kamusal yaşama aktif

katılımının demokrasi ve Sivil Toplum inşa etmenin ana koşullarından biridir” (OL! Manifesto 2006) diye belirtilmekteydi. Bu amaçla,OL hareketi gençlere demokratik değerleri öğrenme temelinde özgür ve açık tartışmalara olanak sağlayan bir platform olarak faaliyet gösteriyordu. Bu tartışmalarda, insan hakları, demokrasi, ekonomik kalkınma, küresel politika, toplumsal cinsiyet konuları, sosyal bilimler, felsefe ve kamusal faaliyetler olmak üzere temek demokratik meseleler tartışılmaktaydı. 10 Nisan 2013'te başsavcılık, prejenin yöneticilerine haber bile vermeden AFU'nun kapılarını mühürleyerek okulu kapatmıştır (Sultanova, 2014, s.29).

2010 parlamento seçimleri üç yeni grubun ortaya çıkmasına neden olmuştur: Pozitif Değişim (Müsbət Dəyişiklik), Özgür Gençlik (Azad Gənclik) ve N!DA. 2010 seçimleri de önceki milletvekili seçimlerinde olduğu gibi muhalefetin başarısız olması ve oyların tahrif edilmesiyle sonuçlanmıştır. Pozitif Değişimi kuran gençler, 2010 yılında milletvekili aday olmak için yarışan önemli bir genç aday olan Bakhtiyar Hajiyev'in kampanyası için çalışan gönüllülerdi. Demokratik standartları karşılamada başarısız olduğu düşünülen gözlemcilerden oluşan 35 kişilik grup, seçim tahrifatıyla ilgili deneyimlerinden derin bir hayal kırıklığına uğramış olsa da uzun vadeli hedeflere ulaşmak için yeniden örgütlenmişlerdir. Geleneksel olmayan yöntemlerle ülkeyi değiştirmek isteyen gençleri bir araya getirmek temel amaçları olmuştur.

N!DA sivil hareketi dört genç tarafından kurulmuştur ve Manifestosunda: “N!DA özgürlük, adalet ve hakikat istiyor. Biz bu amaçla iktidara gelmek istemiyoruz. Ama N!DA ülkede değişiklik istiyor. N!DA, halkın iradesiyle kurulmuş bir hükümet istiyor.” N!DA'nın bir çok yönetim kurulu üyesi ve kurucusu 2013 baharında tutuklanmıştır. Tutuklanma nedenleri ise, asılsız bir şekilde silah ve uyuşturucu bulundurmamak suçlamaları idi. (Sultanova, 2014, s.30). N!DA davası Azerbaycan'da resmiler tarafından

şiddete başvurmayı planlayan ve arkalarında yabancı güçlerin olduğu bir grup olarak tanımlanmıştır.

III BÖLÜM. AZERBAIJAN’DA GENÇLERİN SİYASİ KATILMA(MA) DURUMU

Bu bölümde, araştırmada kullanılan yöntem ve araştırma süreci hakkında detaylı bilgi verilerek, aktivist ve siyasi katılımcı olmayan gençlerle yapılan görüşmelerden elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

3.1 Yöntem

3.1.1 Çalışmanın amacı

Bu çalışmanın temel amacı, Azerbaycan gençlerinin siyaseti nasıl algıladıklarını, siyasetin yaşamları üzerinde nasıl bir etkisi olduğunu ve gençlerin siyasete katılımı nasıl algıladıklarını değerlendirmektir. Bu amaca ulaşmak adına, gençlerin siyaset kavramını kendi sözleriyle nasıl değerlendirdiklerini, yani, siyaset ve siyasal katılım dedikde ne anladıklarını ortaya çıkarmak için yarı yapılandırılmış gör metodunun en uygun metod olacağına karar verdik. Bu tezde, gençlerin çok sınırlı siyaset anlayışlarına sahip olduklarında, bunun onların siyaseti “karmaşık”, “sıkıcı” ve “güven vermeyen”, bir konu olarak algıladıklarını ve bunun da siyasi süreçle ilgili hayal kırıklıklarıyla bağlantılı olduğunu iddia etmekteyiz. Bu amaca uygun olarak ise aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- 1) Genç Azerbaycanlılar “siyaset”i nasıl kavramsallaştırmaktalar?
- 2) Genç aktivistler ve genç katılımcı olmayanların siyasete ilişkin yorumlarında farklılıklar var mı ve bu farklılıklar neden kaynaklanıyor?
- 3) Gençlerin bazıları aktif olarak siyasete katılmayı tercih ederken, diğerleri neden bu kadar geri durmaktalar?
- 4) Gençleri bu tür farklı tutumları benimsemeye iten nedir?

3.1.2 Çalışmanın örnekleme

Bu tez, Azeri gençlerinin siyasete neden katılıp katılmadıklarını ve özellikle farklı repertuarlara katılmayı seçenlerin özelliklerini ve motivasyonlarını araştırmayı amaçlamaktadır. Bu amaca ulaşmak temelinde, araştırmanın örnekleme olarak, üniversite eğitimi almış ve 21-30 yaş aralığında Azerbaycanlı aktivist ve apolitik gençleri seçtik. Azerbaycan'da bazı gençler oy vermeye bile gitmiyorken, bazı gençlerin ise aktif bir şekilde siyasi katılımına motive eden faktörleri analiz etmek, katılma veya katılmama yöneliminin altında yatan temel sebepleri net bir şekilde anlamamıza yardımcı olacaktır.

Nitel araştırma genellikle küçük örneklemelere dayandığından, nitel araştırmacının temsili ve genelleme iddiasında bulunması imkansız olmaktadır (Silverman, 2005). Tipik olarak, nitel araştırmacılar, belirli bir duruma ilişkin anlayışlarını derinleştirmek amacıyla, bunu en iyi şekilde sağlayan popülasyondan bir örnekleme seçimi yaparlar. Bu tezin amaçlarından biri de gençlerin siyasete neden katılıp katılmadıklarını anlamak olduğundan, örneklemelerin araştırmanın amaçlarına uygun olarak amaçlı örnekleme kullanmaya çalıştım (Cresswell ve Plano Clark, 2011).

Bu nedenle, bu araştırmanın amacı, nicel araştırmadaki gibi daha kalabalık bir popülasyona istatistik bir genelleme oluşturmak değildir. Ama bunun yerine amacımız, belirli bir olgunun var olduğu bazı koşulları ve bireylerin öznel bilgilerine dayanarak belirli bir olguyu nasıl anlamlandırdıklarını veya neden siyasal katılım meselesinde aktif ve ya pasif olmayı seçtiklerini ayrıntılı olarak açıklamaktır.

Patton (1990) tarafından öne sürüldüğü üzere örneklem seçimi için farklı stratejiler vardır, ancak bu tezde yalnızca maksimum çeşitlilik örnekleme ve kartopu veya zincir örnekleme uygulanmıştır. İlk aşamada, genç aktivistler ve katılımcı olmayan gençlerden bir örneklem seçerek maksimum çeşitlilik örnekleme kullandık. Örneklem olarak bu iki grubu seçmemizdeki temel sebep, aktivist ve apolitik gençler arasında,

araştırmanın amacına uygun olarak seçilen temalar ve kavramlar söz konusu olduğunda herhangi bir tutarsızlığın mevcut olma durumunu incelemek olmaktadır. Bu nedenle, bu görüşmelerde kullanılan toplam örneklem, her gruptan kasıtlı olarak toplam 10 katılımcının seçildiği 20 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu çalışma dar ama derin bir konuyu araştırdığı ve belirli bağlamların ayrıntılı, güçlü ve ikna edici analitik açıklamalarını oluşturduğu için örnekleme amaca uygun görülmüştür.

Mason (Baker ve Edwards, 2012'de) “araştırmacının analitik olarak adaleti sağlamak için zamanın harcadığı daha fazla sayıda görüşme yapmak yerine, yaratıcı ve yorumlayıcı olarak analiz edilen daha az sayıda görüşme yapmanın daha amaca uygun olduğunu” iddia etmektedir. Ayrıca, bu çalışma sırasında zaman ve kaynak sınırlamaları göz önüne alındığında, daha fazla sayıda görüşme yapmak pratik değildi. Her bir grubu seçmek için bilimsel olarak dikkat edilen kriterler aşağıdaki gibi detaylandırılabilir:

1) Aktivist Gençler

Bu grup için seçilen 10 katılımcı siyasi partilere, toplumsal hareketlere, sivil toplum kuruluşlarına aktif olarak katılan veya gevşek yapılandırılmış örgütlerin üyesi olan 21 ile 30 yaşları arasındaki kişilerdi. Bu gençlerin hepsi, aktif bir şekilde farklı yöntemler kullanarak mevcut iktidara karşı çıkan ve onu eleştiren, ülkede mevcut sosyal ve siyasi problemleri açık bir şekilde dile getirerek, bu alanlarda gelişme ve değişim adına faaliyetler göstermektedir.

2) Siyasi katılımcı olmayan gençler

Bu gruptaki 10 katılımcı, siyasete aktif olarak katılmamış 21 ile 30 yaşları arasındaki seçmen olarak kayıtlı olmayan veya hiç oy kullanmayan ve herhangi bir siyasi parti veya kuruluşa bağlı olmayan gençler olmaktadır.

İlk aşamada, belirlenen katılımcılara sosyal ağlar üzerinden ulaşılarak görüşmeler için gönüllü olup olmadıkları sorulmuştur. Kartopu tekniğinde araştırmacı ve katılımcılar

arasında en önemli husus güven meselesi olmaktadır. Katılımcıların gruplarının diğer üyelerini belirleme konusunda bize yardımcı olacağından emin olabilmek için, onlarla iyi ve güvene dayalı ilişki kurmaya çalıştık ve bizi diğer aktivistlerle ve katılımcı olmayanlarla buluşturmak için istekli birkaç katılımcıyla görüşme yapmayı başardık ve daha sonra bu kişilerle görüşmeler gerçekleştirdik. Bu bağlamda, görüşme süreci Azerbaycan'da her grupta eşit sayıda katılımcıya ulaşana kadar devam etti. Bu süreç içerisinde ülke çapında 36 kişiyle e-posta, Facebook veya telefon yoluyla iletişime geçtik ve bunun sonucunda 20 başarılı görüşme (10 kadın/10 erkek) gerçekleştirildi.

Genç görüşmecilerle yapılan görüşmelerde şüpheler ve olası risklerin de gündeme geldiği oldu. Bunun nedeni, genç Azerilerin düzenli olarak hükümet gözetimine maruz kalması olmaktadır. Özellikle, siyasi katılımcı olmayan gençler gurubuyla yapılan görüşmelerde, bazı gençler sorulara yanıt vermekte zorlanmakta veya çekingen davranmaktaydılar. Bu nedenle bu katılımcılara bir katılımcı olarak karşılaşılabilecekleri herhangi bir risk olmadığına ve kimliklerinin gizli olacağı konusunda gerekli açıklamalar yaparak güvenlerini kazanmak için gizliliğin önemini hatırlatmaya devam ettik.

Bu zorluklara rağmen, bazı olumlu sonuçların altını da çizmeye değer bulmaktayız. Azerbaycan'ın meşhur aktivist gençleri ile görüşmeler yapmak ve onların deneyim ve bilgilerinden yararlanmak, onların da kendi hikayelerini paylaşmak için göstermiş oldukları heves ve ilgi benim için çok özel bir durum olmaktaydı. Bu anlamda, yüzyüze yarı yapılandırılmış görüşmeler Azerbaycan'da gençlerin siyasi katılımına ilişkin geniş bilgilere, insanlara ve bakış açılarına ulaşabilmek açısından çok önemli olduğunu düşünüyoruz.

3.1.3 Verilerin analizi

Görüşme verilerini analiz etmek, her görüşmeden gelen farklı içerik ve yapıların bir araya getirilmesi süreklilik gerektiren bir süreç olduğundan veri toplama, yazıya dökme ve analiz etme sürecinin tamamı birbirinden ayrılamaz olduğundan oldukça zor olabilmektedir. Nitel verileri analiz etmek için farklı yaklaşımlar mevcut olmaktadır ve onlardan biri de tematik analiz olmaktadır. Bu analiz tipinde esas hedef kelimelerin sayısını değil, kelimelerin ötesinde gizli anlamları bulmaya çalışmaktadır. Bu anlamları ortaya çıkardıktan sonra ise bunları kodlama yaparak temalar geliştirilir (Richard 1998). Braun ve Clarke (2006) ise tematik analizi “veriler içindeki örüntüleri (temaları) belirleme, analiz etme ve raporlama yöntemi” olarak tanımlamaktadır.

3.2 Aktivist gençlerin siyasal sosyalleşmesi

Aktivist gençlerle mülakatlara, kendi özgeçmişlerini ve siyasete ilk nasıl ilgi duyup dahil olduklarını sorarak başladık. Genel olarak, görüşülen aktivist gençlerin çoğu yirmili yaşlarının başında ve otuzlu yaşlarındaydı. Bu gençlerin üniversite eğitimleri vardı – bazıları Azerbaycan'ın, bazıları da Avrupa ve Türkiye'nin üniversitelerinde eğitim almakta veya mezun olmuşlardı. Aktivist oldukları için, doğal olarak bu gençlerin siyasete ilgisi çok fazla olmaktaydı. Kendi siyasi eğilimleri sorulduğunda, gençlerin hepsi protestolara katılırken ne sol ne de sağ ideolojik pozisyona ait olmadıklarını belirtmişlerdir. Bunun yerine, sosyal adalet veya eşitlik fikirlerini teşvik ederek kendilerini ‘progresif’ olarak tanımlamaktaydılar. Görüşülen on gençten yalnızca üçü, başta muhalefet olmak üzere siyasi partilere üye olarak aktif olarak katılmaktaydı. Bu aktivistler muhalefet partilerinin aktif üyeleri olduklarından ve kendilerini muhalefet yanlısı ve hükümet karşıtı olarak konumlandırmaları daha olasıydı. Eylemcilerin geri

kalanı bağımsız veya STK'lara aktif olarak katılım gösteren gençlerdi. Siyasi partilerdeki aktivistler, GA (7) de belirttiği gibi:

“ Bizim insanlar siyaseti çirkin olarak görüyorlar, ancak kesinlikle öyle değil, Bence biz siyaset arenasına girmezsek ve bir değişiklik yapmaya çalışmazsak başka kim yapacak bunu bizim yerimize?

GA (9):

“Siyasi partinin gençlere ve gençlerden gelecek olan progresif fikirlere ihtiyacı var. Bu nedenle üyesi olduğum partide yardım edebilmek ve toplumumuzda bazı değişiklikler yapabilmek amacıyla bulunmaktayım.”

Ancak, herhangi bir partiye mensup olmayanlar, sivil topluma katıldığımız, haklarımızı bildiğimiz ve talep ettiğimiz sürece değişikliklerin başarılabileceğini hissediyorlardı. Azerbaycan'da mevcut olan hiçbir partinin onların progresif düşünce ve isteklerini temsil edemediklerini düşünmekteydiler.

Siyasal sosyalleşme ile ilgili klasik araştırmalarda genellikle, erken çocukluk döneminin bireyin sonraki siyasi tutumları ve ilgileri üzerinde nasıl etki oluşturduğu sorusuna cevap aranmıştır (Flanagan ve Sherrod, 1998). Bireylerin erken yaşamlarında aile, akranlar, eğitim kurumları ve medya gibi siyasal sosyalleşmenin en önemli aktörlerinden gelen etkilerin, sonraki yıllarda siyasal aktivizmleri üzerinde daha büyük bir etkiye sahip olduğu düşünülmektedir. Azerbaycan'ın siyasal aktivist gençleri kendilerinin siyasal sosyalleşmelerinin aile içerisinde değil, çoğunlukla okul ve ya üniversite yıllarında akranlarının etkileri ve sosyal medya tarafından olduğunu söylüyorlar. Örneğin, GA (2):

“Benim ailem çok dindar ve baskıcı bir aile. Ben de Qiyas ve Bayram'ın heykel üzerine qul bayramınız kutlu olsun yazısını yazdıkları için maruz kaldıkları şiddeti sosyal

medyada gördükten sonra bir uyanış başladı ve o günden sonra siyasi aktivist olmaya başladım diyebilirim. ”

GA (1):

“Ben ailemin yanından 17 yaşında ayrılıp, Bakü”nün merkezine taşındıktan sonra burada aktivist gençlerle bir arada bulunma fırsatım oldu. Onlardan çok şey öğrendim.”

Görüşülen on gençten sadece üçü, siyasi faaliyetlerde aktif olarak yer alan ve oldukça siyasi sayılabilecek bir aileden geliyordu. Bunu, GA (7) yorumlarından da anlayabiliriz:

“ Çocukluğumdan beri babam Müsavat Partisinin aktif bir üyesi olduğu için evde hep siyasi meseleler konuşulmaktaydı , bu nedenle ülkedeki sorunları ve çevremde ne olup bittiğini anlıyordum.”

Büyüklerinin sık-sık siyasi eylemlerde bulunduğu ve sisteme meydan okuyan insanlar olduğu ailelerde büyüyen gençlerin siyasi olarak aktif vatandaşlar olma olasılığı daha yüksek olmaktadır. Bu nedenle, muhalefet yanlısı bir aileden gelen çoğu gencin düzen karşıtı bir tutum geliştirmesini ve hükümeti eleştirme eğiliminde olmasını beklemek olası bir durum olmaktadır. Özetle, ebeveynlerinin veya aile büyüklerinin siyasi inançları, gençlerin siyasi tutumları üzerinde derin bir etkiye sahip olmaktadır .

Çoğu durumda ise, GA (8) belirttiği gibi, ailelerin yerine genç aktivistlerin kendileri aileleri için sosyalleştirici özneler olarak hareket etmektedirler:

“İlk başlarda ailem başıma birşey geleceğinden korktukları için siyasi aktif olmamı engellemeye çalışıyordu, ancak onlara ülkedeki durumu açıkladıktan sonra, beni

daha fazla anlamaya başladılar. Hatta şuan beni sosyal medyada faaliyetlerimi ve yazılarımı gördüklerinde beni arayıp gurur duyduklarını bile söylüyorlar.”

Siyasi aktivist hareketlere katılan gençler, siyaseti ve ülkenin siyasi gündemini çok yakından takip ettikleri ve toplumdaki sorunları dile getirdikleri için daha bilgili ve düşünceli vatandaşlar olarak algılanabildikleri için hem kendi ailelerine, hem de toplumun diğer üyelerine de bilgi aktarabilmekte ve onları da siyasete katılmaya ve iğilenmeye teşvik edebilmektedirler ve bu durum ise aktivist gençleri “bilgi liderleri” olmaları için heveslendirmektedir (McDevitt ve Butler, 2011). Bunu GA (5) bu şekilde yansıttı:

Bazen insanlar deliymişim gibi bakabiliyorlar. Neden kendimi bu kadar tehlikeye attığımı, polislerin şiddetine maruz kalmayı göze alıp neden eylemlere katıldığımı anlayamıyorlar. Ancak, bazen sosyal medyada gençlerden teşekkür mesajları alıyorum, onların da cesarerlenmesine umutlanmasında payının olduğunu bilmek hissi korkularımı ve yorgunluğumu azaltıyor daha da güçlendiriyor devam edebilmek için.

Katılımcıların kalanı ise siyasi tutum ve fikirlerinin üniversitedeki etkinlikler ve öğrenci grupları aracılığıyla şekillendiğini söylediler. Her ne kadar Azerbaycan’ın eğitim sistemi gençlerin siyasal sosyalleşmesi için gereken bilgiyi onlara vermiyor olsa da, üniversitede, okul ve lise ile kıyaslamada daha evrensel ve derin bilgilere erişim, gençleri eleştirel düşünmeye ve sorgulamaya teşvik etmiştir. Bununla ilgili GA (4):

“Üniversite ortamı ülkedeki, sistemdeki gerçekleri net bir şekilde görebilmem için gözlerimi açtı diyebilirim. Bu nedenle, bu ülkenin hem üniversitelerindeki mevcut sistemden hem de siyasi gelişmelerden memnuniyetsizliğimizi ifade etmek için siyasal katılımımızın önemli olduğunu düşünmekteyiz.”

Bu sebepten, Azerbaycanda siyasi aktivizm, genç üniversite öğrencileri veya yeni mezun olan gençlerle ilişkili olmaktadır. Çünkü, bu kuşak bir önceki Sovyet dönemi ve Post-Sovyet sonrası ilk yıllarda eğitim almış kuşakla karşılaştırıldığında, sosyal ve siyasi meseleler konusunda daha bilgili olmaktadır.

3.2.1 Aktivist gençlerin motivasyonu

Genç aktivistler farklı motivasyonlardan etkilenmekteydi. Siyasal katılımın farklı çeşitleri olduğundan bu çeşitlerin her birinin hayata geçirilmek için zaman, risk veya gerekli çaba ile ayırt edilmektedir (Klandermans, 2004). Bazı katılım türleri çok az zaman talep etmektedir, örneğin protesto, grev gibi türler- ancak potansiyel olarak daha büyük risk barındırmaktadır. Para toplamak, dilekçe imzalamak gibi diğer katılım türleri ise daha az zaman ve daha az risk gerektirmektedir.

Klandermans (2007), harekete katılımın sosyal-psikolojik boyutunu geliştirerek, üç temel güdüyü vurgulamıştır: 1) araçsallık; 2) kimlik; ve 3) ideoloji.

Klandermans'ın geliştirdiği bu modelde ilk güdü olan araçsallık boyutu, siyasi kararları veya sosyal çevreyi etkileme çabasını ifade etmektedir, yani birey çevresini etkilemekte kendisini araç olarak görmekte ve bu ise onu katılım için çaba göstermeye itmektedir. Kimlik boyutuna göre ise, birey kendi kimliğini herhangi bir gruba özdeşleştirerek, o gruba ait değerleri temsil etmekte istekli hale gelerek, katılımını teşvik eder, üçüncü boyut olan ideoloji boyutuna göre ise, birey kendi düşüncelerini veya ait olduğu ideolojiyi gerçekleştirmek için anlam arayışına girerek katılım için teşvik edilir (Klandermans, 2007). Genç aktivistlerin çevresi küçük olduğunu ve bu aktivistlerin çoğunun Azerbaycan'daki toplumsal hareket ve protestoların itici gücü olduğunu düşününce, onların bu tür hareketlere katılmalarının nedenlerini anlamak önemli

olmaktadır. Bunun akabinde ise, Azerbaycan'daki genç aktivistleri siyasi aktivizme katılmaya motive eden etkenlerin ne olduğunu incelemek için Klandermans (2007) tarafından önerilen Katılımın Talep ve Arz çerçevesini kullanmak amaca uygun olacaktır.

Genç aktivistlerden toplanan yanıtlara dayanarak, bu aktivistlerin tamamında siyasi ve sosyal değişim için siyasete aktif olarak katılmaya motive olduklarına dair güçlü bir kanı oluşmuştur. Bu, GA (3)-ün yanıtında:

"Beni motive eden esas şey, bu ülkede hakimiyet tarafından yapılan zorbalık ve adaletsizliğin hayatın her alanında olması."

Bu yorum, GA (5)'in yorumunda benzer şekilde genişletilmiştir:

Ülkedeki durum giderek daha kötüye gidiyor. Sorunumuz sadece siyasi değil aynı zamanda toplumsal . Bu nedenle toplum olarak kökten bir değişime ihtiyacımız var. Ben bu ülkenin vatandaşıyım, güzel bir ülkede, haklarımın korunduğu bir ülkede yaşamayı düşünmek benim temel motivasyonum.

Aktivistlerin tamamında araçsallık güdüsü temel motivasyon olmaktaydı. Çünkü hepsi zaman-zaman aksini düşünseler bile, genel olarak katılımlarının toplumda değişime yol açabileceğine dair güçlü bir inanca sahiplerdi. Bu değişikliğin yakın değil, uzak gelecekte olacağını düşünseler bile, bu inanç onları motive etmekteydi. Bu durum, GA (3) yorumuna bu şekilde yansımaktaydı:

Azerbaycan'ı demokratik bir ülke olarak görmek istiyoruz. Belki bizim ömrümüz bu değişikliği görmeye yetmeyecek ama gelecek nesil için bile olsa şeylerin değişmesinde katkıda bulunabilmek hissi çok güzel.

Azerbaycan'da sayı olarak çok az da olsa, aktivistlerin bazı mücadeleleri sonuç vermektedir. Örnek olarak, KontaktHome şirketinde çalışan siyasi aktivist Emin Khalili , siyasi aktivizm yaptığı için işten çıkarılmış ve şirkete dava açmıştı. Azerbaycan'da daha

önceden alışık bir durum olmasa da davası olumlu sonuçlanmış ve mahkeme şirketin genç aktiviste tazminat ödemesine karar vermişti. Bu, genç aktivistlerin kendi siyasal katılımlarının toplumda ve siyasette bazı değişikliklerin hayata geçmesi için belirli bir zaman gerektirdiğini bildiklerini gösteriyordu. Bu yüzden, taleplerinin ve çabalarının uzun süre sonuçsuz kalması onların motivasyonunda herhangi bir düşüşe neden olmamaktadır.

GA (3) tarafından da belirtildiği gibi:

“ Aktivist bir genç olarak zaten hemen hızlı bir şekilde değişiklik olsun diye bir beklentimiz yok. Toplumsal değişimler zamanla olabilecek şeyler bunun farkındayız. ”

Bazı aktivist gençler ise (10 kişiden 3`ü) siyasi aktivizme katılmalarının nedeninin toplumdaki bir gruba mensup olmaları olduğunu iddia etmekteydiler – yani onları aktif bir şekilde siyasi katılıma iten şey onların kolektif kimlikleri olmaktadır. Bu bağlamda LGBT, Feminist gibi gruplara güçlü bağlılıkları, siyasi aktivizme katılma olasılıklarını artırıyor. GA (2) için genç gruba ait olmak, daha çok düzen karşıtı bir görüşe meyiletmek anlamına gelmektedir. Eski işlevsiz gelenekleri ve kültürü reddetmek ve topluma yeni düşünceler getirmek, bunun için çabalamak gençlerin doğasında mevcut olan bir özellik olmaktadır. Bu, onun şu sözlerine de yansımıştır:

“Azerbaycan toplumunu düşündüğümüzde, değişim için tek umudun gençler olduğunu düşünüyorum. Aslında bütün toplumlarda hep gençler daha yenilikçi ve isyankar grup oldu. Bir şeyleri değişme isteği galiba gençlerin genel doğasında olan birşey. ”

Bunun yanı sıra, bazı aktivist gençler ise ekonomik olarak zorluklar yaşayan ailelerden gelmekteydiler. Örneğin, GA (6) :

“ Toplumdaki sınıfsal fark had safhada, ülke Aliyev ve Paşayevlerin özel mülkü haline gelmiş. İnsanlar işsiz, aç. Bunu bizzat deneyimleyerek gördüm. Ancak mesele ekonomik boyutla ilgili değil sadece. Herşey siyasi. ”

Bu, kolektif kimliğin inşasının toplumsal hareketlerin merkezinde yer aldığına dair literatürden elde edilen bulgularla (Stryker ve diğerleri, 2000) örtüşmektedir. Bu bulgulara göre, bireylerin siyasal katılım olasılığı, kendilerini herhangi bir gruba ait hissettikme dereceleri ile ilişkili olmaktadır. Aitlik hissinin güçlü olması, siyasal katılımı da artıran bir etken olmaktadır.

Diğer aktivist katılımcılar (10'dan 2'si), sosyal medya aracılığıyla tanıdıkları aktivist gençlerin onlara ilham kaynağı olduklarına inanıyorlardı. GA (2) göre:

“ Türkiye’de eğitim aldığım yıllarda facebook üzerinden Azerbaycan gündemini de takip etmekteydim. 10 Mayıs Qiyas ve Bayram’ın yapmış olduğu eylem beni çok cesaretlendirdi. Onun dışında Nermin Şahmarzade’nin de bulunduğu Feminist hareketin eylemleri vs bana cesaret verdi. Bu ülkede sesli bir şekilde bazı şeylerin konuşulmaya başlanması çok umut verici ve heyecanlandırıcıydı . ”

Bu, başarılı hareketlerin bireyler üzerindeki etkilerinden biri olmaktadır ve insanların siyasi farkındalık oluşturmaları ve bir davayı savuna bilmeleri için bir ilham kaynağı olarak motivasyon sağlamaktadır.

Bunun yanısıra, bazı aktivistler için temel motivasyon onların sisteme ve iktidara karşı hissettiği güçlü öfke duyguları olmaktadır. Bu bakış açısına bir örnek GA (7) tarafından verilmektedir:

“Aslında bu ülkedeki herkes gibi çok kızgıyım, ben mücadele etdikçe onların bana ve mücadele arkadaşlarıma yaptıkları tacizler öfkemi daha da şiddetlendiriyor. Bu yolla

bizi alıkoyabileceklerini zannediyorlar ancak aksine bu bizi daha öfkeliendirerek güç veriyor.”

Öfke duygusu, protesto için ideal duygu olarak kabul edilmiştir (Van Stekelenburg ve Klandermans, 2007), bu da kolektif eylemler için motivasyonlarını harekete geçirebilir.

Siyasi aktivistler genellikle hükümetten farklı görüşlere sahip olduklarından, hükümet tarafından her zaman baskıların hedefi olan grup onlar. Yetkililer tarafından yakalanıp yakalanmadıkları sorulduğunda, aktivistlerin hepsi sadece yakalanmakla kalmayıp türlü şiddetlere maruz kaldıklarını belirttiler. Özellikle kadın ve LGBTQ+ bireyler söz konusu olduğunda katılımcılara polis tarafından cinsel içerikli hakaret ve tacizler de yapılmış bulunmakta. Polis tarafından şiddet sadece eylem sonrasında değil, rutin bir şekilde aktivistlerin özel hayatına müdahale, sosyal medya hesaplarının ele geçirilmesi, özel konuşmalarının ve görüntülerinin kamu ile paylaşılarak kötü izlenim edinmelerini sağlayacak faaliyetler de dahil olmaktadır. Bununla ilgili Facebook bildiri de yayınladı:

GA (3) şiddete maruz kalışını bu şekilde aktardı:

Katıldığım eylemlerden birinde iki polis kollarımdan tutup boynuma baskı uygulamıştı. O kadar güçlü şekilde baskı vardı ki yüzüm neredeyse asfalta yapışacaktı, ki beni polis arabasına götürene kadar bu şekilde yürüttüler. Kollarımda morluklar oluşmuştu. Bu çok önemli değildi ama asfalta yüzümün yapışıp dağılacağı korkusu çok kötüydü, uzun süre travmasını atlatmakta zorlandım.

GA (1) ayrıca, Taksicilerin mitingine katıldığı için tutuklanarak 5 gün nezarete atıldığını söyledi:

“Beni 5 gün nezaretde tuttular, orada hem fiziksel hem psikolojik şiddete maruz kaldım. Bir daha böyle hareketlara katılmayacaksın diyerek serbest bıraktılar. Ama tabiki sonrasında da devam etdim. Onun dışında sırf siyasi faaliyetlerim yüzünden açtığım küçük kitapçıyı da 3 kez ceza yazarak kapatmama neden oldular. Baskı her taraftandı”.

Birçok kez tutuklanmış olmalarına, aileleriyle tehdit edilmelerine, işsiz bırakılıp türlü tacizlere maruz kalmalarına rağmen, bu aktivistlerin çoğu korkmadıklarını ve hükümetin baskılarının onları daha iyi bir değişim için mücadele etmekten alıkoyamayacağını söyledi.

Aktivistlerin temel motivasyonları kendileriyle aynı ideolojide olan aktivist arkadaşlarının desteği idi, çünkü aile yakınları onları vazgeçirmeye çalışıyordu. Ancak akraba ve aile yakınlarıyla ilişkilerinin zaten iyi olmaması, onların düşüncelerini çok da ciddiye almamalarına sebep olmaktaydı. Aktivistler kendilerini ait gördükleri grubun üyeleri tarafından zaten destek görüyordu. GA (4) tarafından tasvir edildiği gibi:

“Çok duygulandım, eylem öncesi beni tutukladıklarında arkadaşlarım polis şubesinin önünden ben çıkana kadar ayrılmadılar.”

Aktivistlerin kendilerini ait ettikleri grubun diğer üyeleri tarafından desteklenmesi, onları bu kadar zorlayan ve hayatlarını etkileyen aktivizm faaliyetine devam edebilmek için güçlü bir motivasyon oluşturmaktadır. Bu ise literatürde mevcut olan, aktivizm için “biz” duygusunun (Hunt ve Benford, 2007) önemini bir daha ortaya çıkarmaktadır.

3.2.2 Aktivist gençlerin siyaseti kavramsallaştırması

Genelde, genç aktivistlerin çoğunun geniş bir siyaset anlayışına sahip olması tahmin edilebilir durum olmaktadır. Görüşülen on gençten üçü siyaseti bir ülkenin yönetim süreci olarak tanımlamaktaydı. Bu, GA (6)-nın yanıtına bu şekilde yansımıştı:

“ Basit bir şekilde söylemek gerekirse, normalde siyaset bir sistem tarafından tasarlanmış, halk tarafından seçilmiş bir hükümet tarafından yönetilen bir şeydir. Yani normal demokrasilerde olması gereken budur. ”

Katılımcı aktivistlerden ikisi ise siyaseti bir araç olarak yorumlamaktaydı. GA (2):

“Bana göre, siyaset, farklı gruplar tarafından farklı amaçlara erişebilmek adına kullanılan bir araçtır. Bazıları tarafından siyaset kötü amaçlara hizmet etmek için kullanılır-faşizm, ırkçılık gibi. Bazıları tarafından iyi şeyler adına. Örneğin çevreciler, öğrenciler, kadın hakları savunucuları, hayvan hakları savunucuları vs gibi. ”

GA (7) de:

“Siyaset sadece siyasi temsilcilere özel birşey değil, siyaset hayatımızın her alanına etki eden birşey. Buzdolabımıza kadar giren, kişisel ilişkilerimize bile etki eden birşey. ”

Gençlerin bu yorumlarından da anlaşıldığı üzere, aktivist gençler için siyaset sadece siyasetçilere veya partilere özel bir alan değil, hayatın her bölümünü içeren oldukça geniş bir kavram olmaktadır. Bu nedenle, GA(5) tarafından da önerildiği gibi:

“ Siyasete katılmak kirli birşey değil, aksine ne kadar çok katılırsanız, kendi hayatınızı da o kadar fazla yönetebilirsiniz, çünkü aksi halde kendi hayatınızın kontrolünü tanımadığınız bilmediğiniz, takip etmediğiniz insanların vicdanına bırakmak zorunda kalırsınız. ”

Aktivistler, Azerbaycanlıların, özellikle de genç Azerilerin siyaseti yanlışlıkla siyasetçiler ve siyasi partilerle ilişkilendirdiklerini ve bu yüzden birçok gencin siyasetten kaçtığını düşünmekteydiler. GA (3)-e göre:

"Bazen mesela bir siyasinin rüşvet aldığını, zorbalık yaptığını veya başka yolsuzluklar yaptığını duyduklarında insanların tepkisi hemen siyaset böyle "çirkin ve kötü" birşey zaten yönünde oluyor."

Bu bağlamda, belki de dar bir siyaset anlayışına sahip olmak – siyaseti yalnızca siyasi aktörlere eşdeğer tutmak, insanların siyaset ve tüm siyasi sistem hakkında şüpheli bir görüşe sahip olma eğilimine itebilir. Bu da onları siyasi sürece katılma konusunda daha az gönüllü hissetmelerine neden olmaktadır.

Genç aktivistlerin, genel olarak toplumlarda hem sosyal hem de siyasal değişiklikler ve farkındalık yaratmaya çalışan güçler olarak fonksiyonları olmaktadır. Bu nedenden dolayı, yerel ve küresel olarak meydana gelen sorunlar hakkında bilgi sahibi olmak ve endişe duymak genç aktivistlerinin doğasında mevcut olan bir özelliktir. Bu nedenle, aktivist gençlere Azerbaycan'da mevcut gençliğin siyasal katılımı hakkında sorduğumuzda, kendileri deneyimledikleri ve doğrudan gençlik faaliyetlerine katıldıkları için gençlerin katılım kalıpları ve siyasete karşı tutumları hakkında bir çok şey bilmekteydiler. Bu soruyu yanıtlarken aktivistlerin 4'ü gençler konusunda umutlulardı. GA (8)- de belirttiği gibi:

Azerbaycan toplumunun apolitik bir toplum olduğu çok bariz. Bunun tarihsel, sosyolojik birçok nedeni var. Ancak, gençler söz konusu olduğunda yavaş-yavaş bir şeylerin değişmeye başladığını söyleyebilirim.

Ancak aktivistlerin geri kalan kısmı, özellikle İlham Aliyev rejimi geldikten sonra muhalefete artan baskının o dönemlerde büyüyen gençlerin siyasetten kopup, daha fazla apolitikleşmesine neden olduğunu savundular:

“Birçoğumuz İlham Aliyev döneminde büyüdük. Bu dönemin gençleri hükümet tarafından artan baskı ve zorbalık nedeniyle çocuklarının aktif olmasından korkan ebeveynlerle büyüdü. Dolayısıyla bizim gençleri siyasi olarak aktif olmaktan alıkoyan toplumsal bir yapımız var.”

Bununla beraber, bazı siyasi aktivist gençler çoğu Azeri gencin hem siyasi partilere hem örgütlere hem de sivil toplum kuruluşlarına tıpkı hükumete duymadıkları gibi güven duymamaları yüzünden de apolitik olduklarını düşünmekteler. Gençlerin onlarla ilgili ikiyüzlü olduklarını ve kendi menfaatlerini düşünerek sözde toplum için mücadele ettiklerini söylüyorlar. GA (7) tarafından bu durum bu şekilde yorumlandı:

“ Sadece yaşlılar değil, çoğu azeri genç bizi yabancı kaynaklardan grant alarak kendi menfaatimiz için ülkedeki “sabitliyi” bozmaya çalıştığımızı düşünerek bizi karalıyorlar.”

Bu durum, güney İtalya toplumunda 1958 yılında yapılan araştırma sonuçlarına çok benzemektedir. Bainfeld bu araştırmadan çıkan sonuçları kavramsallaştırarak “ahlaksız ailecilik” terimini sosyal bilimlere getirmişti. Ahlaksız aileci bir toplumda kimsenin- kimseye güvenmediği, kimsenin kamusal bir değişim için çba göstermediğini, mücadele eden birisi çıktığında ise toplum tarafından “kendi çıkarı olmasa bu işlere kalkışmaz” tutumuyla değerlendirildiğini söylemekteydi. Sonradan Putnam’ın çalışmalarına da etki eden bu kavram birinci bölümde bahsedilen genelleştirilmiş güven kavramı ile siyasal katılıma etkisini ölçen çalışmalarda da yer almıştır.

Siyasal katılım biçimlerinin repertuarı teknolojinin de gelişmesiyle birlikte genişlemiştir; bu nedenle tüm aktivistler, gençlerin geleneksel olmayan katılımı üstlenme olasılıklarının daha yüksek olması nedeniyle, seçkinlere meydan okuyan katılımda bir büyüme olduğu konusunda hemfikirdi. GA (2) göre:

“ Bence bizim ülkede de gençler siyasetin yeni biçimleri ile ilgilenmeye başlamış durumdadır. En azından hiçbirşey yapmasalar bile sosyal medyada birşeyler paylaşarak veya aktivistleri sosyal medyadan takip ederek bilinçlenmeye ve sorgulamaya başlıyorlar. ”

Yalnızca aktivistler tarafından değil aktivistler tarafından değil, aynı zamanda genel olarak genç Azeriler tarafından da yaygın olarak kullanılan çeşitli katılım biçimleri mevcut olmaktadır.

1) Sosyal Medya

Günümüzde sosyal medyanın toplumsal hareketleri örgütlendirme, hükümet tarafından kabul edilmiş kararları eleştirme, siyasi bilinçlenmeyi artırma farklı fonksiyonları olmaktadır. Görüşülen on aktivistten üçü, sosyal medyanın gençlerin aktivizme teşvik edilmesinde temel itici güç olabileceğini düşünmekteydi: GA (10) da belirttiği gibi:

“ Bence şuan ülkemizde rejime meydan okumak için sosyal medya paylaşımları kritik olabilmekte. Çünkü ülkedeki baskıcı rejim gözönünde bulundurulduğunda sosyal medya paylaşımları daha uygun çünkü kıyaslanıldığında protestolara katılmaktan daha az tehlikeli . ”

Genç aktivistler, sosyal medyayı özellikle muhalif görüşleri yaymak ve kitleleri harekete geçirmek için sıklıkla kullanmaktadır. Örneğin 14 Mayıs “ Kriminal devlet İstemiyoruz” mitinginde gençleri mitinge çekmek için stratejik olarak Facebook üzerinden etkinlik oluşturarak bu etkinlin hakkında bilginin daha fazla insana ulaşmasına

aracı olmuştur. Çevrimiçi aktivizm gençler arasında yaygınlaşırken, GA (3) de savunduğu gibi:

Azerbaycan’da Facebook ve Youtube gibi platformlar gençler de dahil olmak üzere çoğu insan tarafından yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu yüzden bence sosyal medyada aktif bir şekilde paylaşım yapmak insanları bilgilendirmek açısından çok önemli olabilmektedir.

2) Protestolar

Cevaplara dayanarak, 10 aktivistten 6'si, GA (6) da dediği gibi, bugün siyasal olarak aktif genç azerilerin en yaygın siyasal katılım biçiminin protestolar olduğunu savundu:

“Bence gençler bilgilendikçe daha fazla sosyal protestolarda olmak istiyor, çok gevşek toplumsal hareket ve çok fazla yapılandırılmamış ve çok farklı türde bir sistem veya iletişim biçimleri istiyorlar.”

Özellikle, siyasi partilerden farklı olarak gönüllü üyelik daha az kurumsallaşmış olmaları ve en önemlisi lidersiz olması ve modern düşünceleri savunması gibi toplumsal hareketlerin göze çarpan özellikleri, gençleri bu katılım biçimine girmeye iten faktörler olmaktadır. Azerbaycan'daki toplumsal hareketlerin çoğunun, insan hakları ve siyasi özgürlük konularında savunuculuk yapan STK'larla yakından bağlantılı olduğunu belirtmekte fayda var. Son zamanlarda, Azerbaycan'daki en çok aktif protesto hareketleri feminizm hareketi tarafından yapılmaktadır. Daha önce kadın sorunlarına ilişkin söylem, cinsiyetbilimciler ve sosyal feminist çerçeveler etrafında nispeten “güvenli” bir konu olarak dolaşırsa, politik feministlerin faaliyetleri sonucunda kadın sorunları siyasallaşmaya, yani “siyasi-tehlikeli” toplumsal cinsiyet alanına kaymaya başladı. Kadın

yürüyüşleri ve ortaya çıkan feminist hareket, Azerbaycan'da sivil toplumu ve siyaseti yeniden inşa etmeye devam eden yeni bir siyasi alan açtı. (Khayyam Namazov, 2021)

Eylemciler, baskılara ve gözüaltılara rağmen, uzun zaman alabilecek olsa da değişime yardımcı olacağı için protestonun devam etmesi gerektiğine inanmaktadırlar:

GA (7) göre:

“Protesto devam etmeli. Biz hükümete itiraz etmezsek onlar canları ne istiyorsa onu yapmaya devam edecekler” .

Benzer şekilde GA (9) da:

“Protestolar, Azerbaycan’da demokrasiye geçişi mümkün kılacak tek yöntem ve Azerbaycan toplumunun apolitik olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda, birşeylere itiraz edebilme kültürünü bizim yaptığımız protestolar aracılığıyla toplumdaki kültürün bir parçası haline getirmeye devam edeceğiz” yorumunu yaptı.

3.2.3 Aktivizm aracı olarak popüler kültür ve sanatın kullanımı

Gençler siyaseti sıkıcı, alakasız, stresli ve bazen anlaşılmaz bir şey olarak algıladığından, 10 aktivistten 3’ü gençlerin popüler kültüre katılarak siyaseti daha anlamlı, eğlenceli hale getirmenin farklı yollarını bulduğuna inanmaktadır. Sanat, tiyatro ve müzik bu yollardan bazıları olmaktadır. Bu, GA (4) yanıtında da görülebilir:

“Popüler kültür, ülkemizde gençler arasında yavaş-yavaş genişlenmeye başladı ve insanlar bir şeylere katkıda bulunmak istedikleri için çoğalırlar, ancak bazen yeterli zamanları olmaz veya devletin kanunlarından, tutuklanmaktan vb. korkarlar. Bu nedenle, uzmanlıklarını afiş çiziminde kullanırlar. , karikatürler, şakalar vb. bir protesto işareti olarak”

Genel olarak popüler kültür siyaseti, kültürün siyasi görüşleri ifade etmek için kullanılması anlamına gelmektedir (Street, 2004). Alvarez et al. (1998:7), kültür politik bir eylem olmaktadır, çünkü anlamları örtük ve açık bir şekilde sosyal gücü yeniden tanımlamaya çalışan süreçlerin kurucusudur. Popüler kültür siyaseti kapsamlı bir kavram olmaktadır, çünkü popüler kültür sayesinde hem toplumda iktidara karşı koyabilecek bir güç oluşabilmekte, hem de devlet ile toplum arasında bir etkileşim olması sağlanabilmektedir (Hall, 1981).

Azerbaycan'da popüler kültür siyasetinin son zamanlarda toplumda yerleşik olduğunu belirtebiliriz. Son zamanlarda, özellikle tiyatro ve müzik alanlarında Azerbaycan'da bazı gençler tarafından yaratılan birçok kültürel “devrimci” gruplar ortaya çıkarılmıştır. Oda (Oda) ve Əsa (Çubuk) (oyuncu olarak engelli bireyleri içeriyordu) gibi gençlik özel tiyatroları en başarılı girişimler arasındaydı. Bu sayede Sovyetler sonrasında unutulmuş kültürel mekanlar gençlerin aktivizmi ile bir kez daha popüler hale gelmeye başladı. Genç aktivist Rasul Jafarov tarafından başlatılan “Demokrasi için Şarkı Söyle” ve “Sanat veya Demokrasi” kampanyaları içerisinde, ülkedeki insan hakları alanında mevcut ihlallere dikkat çekmek için müzik ve sanat kullanılmıştı (ESI 2015). İlk kampanyada, 2012’de Bakü’de geçirilen “Eurovision” Yarışması’nın kazananı Loreen, genç aktivist ile görüşerek onun davasını desteklediğini söylemişti .

Şu anda örnek olarak, sanatı ve grafik tasarımı sivil itaatsizlik biçimi olarak kullanan siyasi karikaturist Gunduz Agayevi gösterebiliriz. Özellikle “Holy Selfies” satirik serisinin bir çok uluslararası medya kuruluşunda yayınlamasından sonra meşhurlaşan karikaturist, rejim tarafından baskılara maruz kaldığı için ülkeyi terkederek Fransa’da yaşamakta ve faaliyetine oradan devam etmektedir. Karikatürleri Azerbaycan muhalif medyasında sıkça yayınlanmakta ve gençler tarafından takdir görmektedir. Siyasi

içerikli veya temalı karikatürler, yazılar ve memler gibi popüler kültür tiplerinin başkaldırı yöntemleri olarak kullanılması, Azerbaycan'da siyasi iktidar ve onun kurduğu düzen için bir tehdit oluşturabilmektedir. Azerbaycan'da popüler kültür, devletin açık siyasi içerik nedeniyle sansür ve yasaklama uygulamasıyla siyasi hale geldi. GA (2)'ye göre:

“Her başarılı hareket, insan deneyiminden tek bir şey bile bırakmaz. Yani sadece hükümete karşı değil, aynı zamanda sisteme ve kültüre de karşı çıkıyorsunuz. Yani bir kültüre karşı koymak için başka bir kültür getirmeniz gerekiyor.”

Sonuç olarak, popüler kültür Azerbaycan'da gençler tarafından hem iktidara karşı bir direniş aracı olarak , hem de toplumdaki gerici kültüre karşı adeta bir eğitim aracı olarak kullanılmaktadır.

3.3 Azerbaycan'da siyasete katılmayan genç olmak

Düzenli olarak çeşitli siyasi faaliyetlere aktif olarak katılan genç Azerilerle yapılan mülakatları yukarıda analiz ettik. Ancak, gençlerin siyasi katılım araştırmalarında da çokça tartışılmış olan diğer “apolitik” ve ya “kayıtsız” gruba mensup gençler bunu yapmamaktadır. Bazı araştırmacılar, siyasetçilerin kendi gündemlerini takip etme konusunda çok bencil oldukları için gençlerin seslerine ve endişelerine yanıt verememeleri ve onlara hitap edememelerinin, gençleri siyasetten uzaklaştıran faktörlerden biri olduğunu iddia etmektedir (O'Toole ve diğerleri, 2003; Sloam, 2013). Diğer araştırmacılar ise, gençliğin katılımını yaşam döngüsünün (örneğin Norris, 2003; Wolfinger ve Rosenstone, 1980) etkileriyle ilişkilendirmektedir. Bu bağlamda, bu bölüm, Azerbaycan'da seçmen olarak kayıtlı olmayan veya herhangi bir siyasi partiye veya

kuruluşa bağılı olmayan gençlerin siyaset hakkında nasıl düşündüklerini, potansiyel katılımlarını ve onları siyasi olarak ilgisizliğe iten şeyin ne olduğunu analiz etmektedir.

Yöntem bölümünde belirtildiğı gibi, siyasal katılım göstermeyen gençlerin seçimi, aynı zamanda siyasi partilere üye olmayan, kayıtlı olmayan genç seçmen olmaları kriterlerine dayanmaktadır. Bu gençlere kartopu veya zincir örnekleme yöntemi ile ulaşılmıştır. Görüşülen on genç katılımcının yarısını erkek, yarısını kadın katılımcılar oluşturmaktadır. Bu katılımcılarla yapılan görüşmelerde il sorular soru onların demografik özellikleri ile bağlantılı sorular olmuştur. Yaş açısından, bu gençlerin çoğı 23-30 yaşları aralığındadır. Bu nedenle, bu katılımcıların çoğunun genel olarak bir işi ve yaşama sahip olmasını bekleyebiliriz. Eğitim geçmişlerine bakıldığında ise, siyasi aktif olan gençlerle uyum gösterdiği gözlemlenmiştir, bu da bazılarının yüksek eğitimli olduğu ve orta sınıf bir aileden geldiğı anlamına gelmektedir. Ancak siyasi aktif gençlerle demografik özellik bakımından dikkate değer belirgin temel farklar da vardır. Siyasal katılımı olmayan gençlerin çoğunluğu (10`dan 8`i) Bakü`de doğup büyümüştü. Ailesi ile Bakü`de yaşamaktaydı ve üniversite yılları da dahil olmak üzere ailelerinin yanından hiç ayrılmamışlardı. Azerbaycan`da üniversitelerin neredeyse tamamı denebilecek kadarı Bakü`de bulunmaktadır. Azerbaycan`nın en gelişen ve tek gelişmiş kenti Bakü, yerleşim açısından da Azerbaycan`ın en yoğun yerleşimi olan şehridir. Burada doğup büyümüş gençler üniversiteye de burada gittiğı için ailelerinin yanından ayrılmadıklarını söylediler.

Gençlerin siyasete ilgi duyma ve şekillenme süreci, çeşitli yaşam koşullarına bağılıdır. Bireyler toplumun bir üyesi olduklarında ve çeşitli sosyalleşme araçları aracılığıyla bir nesilden diğerine aktarılan bilgi, değer ve tutumları (Bronfenbrenner, 1979) benimsediklerinde gerçekleşebilir. Bu, geniş bir siyasi sosyalleşme süreci olarak bilinir; bireyin siyasi tutum ve inançlar edindiğı yaşam boyu süren bir süreçtir (Langton, 1969)

ve bu sürece siyasi olarak bilgili ve aktif bir ailede başlayan gençler de siyasete karşı daha ilgili olabilirler. Ancak, görüşülen on gençten sekizi, KO (2)'nin yorumladığı gibi:

” Evde, aile içerisinde ülke siyasetini değil ama o gün gündemde hangi politik olay varsa onu konuşuyoruz. Mesela Rusya-Ukrayna savaşı gibi ,sadece savaştaki insanlara üzülmüyoruz, genelde siyaset konuşması denebilecek bu tarz konuşma oluyor aile içerisinde.”

KO (1) ise siyasi konularda konuşmayı şöyle değerlendiriyor:

“Bazı insanlar var ki onlarla ilişkim çok da iyi değil, sadece herhangi bir nedenden dolayı mecburen o insanları hergün görüyorum ve onlarla yapabileceğim sohbet konusu çok limitli olduğu için ya havadan sudan konuşuyorum, ya da “Putin’i gördün mü ne yaptı?!” vs. gibi sohbetler başlatıyorum ve benim siyasi katılımım ancak bu kadar diyebilirim.”

Geri kalan (10 kişiden 2'si) ise aileleri ve arkadaşları ile siyasi konularda konuşmalar ve tartışmalar yaptıklarını belirtse de, siyasetin onlar için sadece konuşmada kaldığı, herhangi bir eyleme geçmediklerini söylüyorlar. Bu durumu , KO (1) yorumlarına bu şekilde yansıyabilir:

“Teorik olarak herşeyi konuşuyoruz, ama pratiğe gelince hiçbirşey yapmıyoruz. Azerbaycan toplumunun esas problemi de bu zaten. Kendi aramızda, ekmek alırken bile siyaseti eleştiriyoruz, ancak bir sorun karşısında sesimizi korkduğumuz için çıkarmamayı tercih ediyoruz. ”

Ancak, Azerbaycan ailelerinde siyasi konuşmalar ve eleştiriler yalın bir şekilde değil, çocuklara susmaları gerektiği, yapabilecek hiçbirşeyin olmadığı, başka bir deyimle korku ve çaresizlik hissi ile birlikte empoze ediliyor. Bu durum katılımcı olmayan

gençlerin tamamı, aktivist gençlerin ise bir kısmı tarafından belirtilen bir detay oldu. Bu, KO (3) –ün sözlerine bu şekilde yansdı:

“ Küçükken mahallede ağaçları yakıyorlardı ve ben bunun olmasına karşıydım, belediyyeyi aramak istediğimde annem izin vermedi, zaten bir işe yaramayacağını söyledi ve neden sen arıyorsun bırak da mahallede kaç kişi var onlar arasın, başımızı belaya sokacaksın demişti. ”

Genç aktivistlerin politik maruziyetlerini analiz ettiğimizde, birkaçı apolitik bir aile geçmişinden gelse de, yabancı eğitim kurumları, özellikle de üniversite ve arkadaş çevrelerinin siyasete olan ilgilerini pekiştirdiklerini düşünmekteydi. Ancak, siyasal katılımı olmayan gençler için, hiçbir eğitim kurumlarının rolü söz konusu değildi, hatta 10 katılımcıdan 3-ü üniversitede siyasal fakültelerde eğitim gördükten sonra siyasete ilgilerinin daha da azalmasından bahsettiler. KO (7) göre:

“Siyaset hakkında çok az bilgin var çünkü ne okul ne de üniversite benim siyasi ilgimi uyandırmadı veya siyaset hakkında onu ilginç yapabilecek bilgi vermedi. ”

Buna sebep, Azerbaycan’da eğitim kurumları ve okullarda öğrencilere siyaset hakkında hiçbir bilginin verilmiyor olmasıdır. Bu kurumlarda öğrencilere temel empoze edilen şey, patriotizm olmaktadır. Vatanseverlik eğitimi, Azerbaycan gençlik doktrininin en hayati hedeflerinden biri olarak tanımlanmıştır (Tatiana G. Afanasyeva, 2011, s. 15).

Genç aktivistlerden farklı olarak, genç katılımcı olmayanların çoğu, üniversitedeyken hiçbir öğrenci hareketine veya örgütüne katılmadıklarını belirtti. KO (4)-e göre:

“ Üniversitede diğer öğrenciler imza toplayıp öğretmeni rüşvet alıyor ve puanımızı az yazıyor diye şikayet ettiklerinde bile katılım sağlamadım, böyle şeylerle birşeylerin değişeceğini asla düşünmüyorum. Kimi kime şikayet ediyoruz ki?!”

Bu nedenle, genel olarak, katılımcı olmayan gençlerin çoğu arasında siyasi ilgiyi ve yurttaşlık bilgisini teşvik etmek için siyasi sosyalleşme deneyimlerinin ve esas olarak aile ve eğitim gibi sosyalleşme ajanlarının etkilerinin yokluğunun, onların siyasi aktiflikten ayrılmalarının nedenlerinden biri olabileceğini görebiliriz. Gençlik aktivistlerinin aksine, katılmayan genç kişiler tipik olarak siyasi katılımın önemsiz, anlamsız ve tehlikeli görüldüğü ailelerde ve ortamlarda büyümüşlerdi ve bu da onları siyasi faaliyetlerde yer almak için kendi ilgilerini geliştirmekten caydırıyordu. Önceki bölümden de anlaşıldığı üzere, Azerbaycan'daki aktivizm hareketi genelde üniversite öğrencileri tarafından yapılan birşey olduğundan, apolitik gençlerin kendileri geri çekerek üniversitedeki öğrenci hareketlerine dahil olmamaları, onların sosyal ağlarının olmamasından kaynaklanmaktaydı diyebiliriz.

3.3.1 Siyasi katılımcı olmayan gençlerin siyasi ilgisi

Siyasal sosyalleşme, gençlerin siyasi ilgi ve tutumlarının itici faktörlerinden biri olduğundan ve bu katılımcılar arasında bu tür sosyalleşme deneyimlerinin bulunmadığı göz önüne alındığında, katılmayan gençlerin çoğunun nispeten düşük düzeyde siyasi ilgiye sahip olduğunu varsayabiliriz ki, apolitik gençler grubuyla olan görüşmelerde onların siyasete ne kadar ilgili olduklarını sorduğumuzda, çoğu (10 kişiden 7'si) siyasete ilgilerinin ya hiç olmadığını, ya da çok az olduğunu belirttiler. Buna neden olarak da, siyasetin çok sıkıcı olduğunu söylediler. KO(5) tarafından da belirtildiği gibi:

“Benim için siyaset çok sıkıcı ve karmaşık, anlaşılması zor bir şey.”

KO (1) de benzer şekilde düşünmüş:

“Siyasetle ilgilenmiyorum çünkü siyaset çok karmaşık ve yalanla dolu, çok fazla manipülasyon var. Devlet adamları sadece kendi menfaatlerini düşünüyorlar. Çok duygusuz ve acımasız olmak gerekiyor siyasetle meşgul olabilmek için.”

Siyaset karmaşık ve ciddi bir konu olarak kabul edildiğinden, genellikle siyasete sadece güç ve etkiye sahip belirli bir grup insan dahil oluyor. Buna ek olarak, gençlerin siyasi ilgi eksikliğinin politikacıların yetkilerini kötüye kullanmalarından, bencilliklerinden ve güvenilmezliğinden kaynaklandığına dair yaygın bir algı vardı. Bu durum, KO (2)'nin yorumlarına aşağıdaki gibi yansımıştır:

“Siyasetle herhangi bir ilgim yok çünkü siyaset her zaman adaletsiz, iktidarda olanlar zenginken, normal insanlar fakir olmaya devam etmekte. Siyasiler halkın evlatlarını çok kolay bir şekilde ölüme gönderebiliyorlar, savaşlar çıkarıp insanların ölümüne sebep olabiliyorlar, ben bunu anlamıyorum.”

Benzer şekilde KO (3) de:

“Dürüst olmak gerekirse siyasetle hiç ilgilenmiyorum çünkü bu ülkede hükümet sadece kendisi için var, ne yaparsa kendi çıkarları için yapıyor. Benim ilgilenmem gereksiz ve birşeyi değiştirmeyecek.”

Bu nedenle, siyaseti siyasi oyuncularla ilişkilendirme eğiliminde olduklarından, siyasete katılmayan gençlerin daha düşük düzeyde siyasi ilgi gösterdiklerini ve bunun da politikacılara ve kurumlara karşı daha büyük bir sinizme yol açtığını söyleyebiliriz. Bu, Birleşik Krallık'taki gençlerin siyasi liderler ve partiler konusunda oldukça karamsar olduklarına dair literatürdeki bulguları (Henn ve diğerleri, 2005; O'Toole ve diğerleri, 2003; Mardle ve Taylor, 1987) desteklemektedir.

Ayrıca, gençler arasında siyasi ilginin azalması, aynı zamanda, KO (8)- de belirttiği gibi:

“Siyasete ilgi duymamamın nedeni, doğrusu neyin ne olduğunu anlamadığım için. Yani ben öyle siyaset hakkında birşey anlamıyorum ki, kimise ve ya herhangi bir partiyi destekleyeyim. Çok karmaşık, çok bilgi gerektiriyor. Buna vaktim de yok.”

Böylesine "karmaşık ve zor" buldukları siyaseti anlamaya çalışmak bu gençler için fazlasıyla zor olmaktadır, çünkü anlamayabilmek için ekstra zaman ve efor gerekmektedir, bu yüzden de bu gençler için siyaset sadece uzaktan gözetilebilecek, uzak bir alan olarak kalmaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi, bu katılımcıların çoğu yüksek eğitilmiş vatandaşlar olsa da siyaset hakkında daha az şey bildiklerini kabul ediyorlar. Bu bulgular aslında literatürde olan farklı araştırmalarla örtüşmektedir. Örneğin, Kad, McKinney ve Tedesco (2007), gençlerin siyasal katılımlarının azalmasını sıklıkla siyasi bilgi eksikliğiyle açıkladıklarına dikkat çekmektedir.

Kalan katılımcılar (10 üzerinden 2) siyasete yoğun ilgi gösterecekler de sadece olgun veya entelektüel siyasetle ilgiliydiler, KO (6) tarafından:

“Siyasetle ilgilenmediğimi sanıyordum eskiden, meğerse aslında ilgiliymişim. Sadece kirli ve aptal “çay evi” siyaseti ile ilgilenmiyordum. Ülkenin gündemini aslında takip ediyor ve üzerine düşünüyordum.”

Ayrıca, Azerbaycan’ın mevcut siyasi ve ekonomik koşulları da dolaylı olarak bazı gençlerin siyasete olan ilgilerini güçlendirmişti, KO (9)-a göre:

“Daha önce siyasetle ilgilenmiyordum ama şimdi ilgilenmem gerektiğini hissediyorum. Bu ülkedeki siyasi ve ekonomik istikrarsızlığın etkilerinden dolayı siyasi olarak ülkenin geleceği ile ilgili endişe duymaktayım.”

Ancak, bazı gençlerin siyasi ilgi düzeyleri yüksek olsa da, bu onların siyasal katılım derecelerinin de yüksek olacağı anlamına gelmemektedir çünkü, siyasi katılım ülkenin mevcut siyasi koşullarına da bağlı olmaktadır. Bu nedenle, Azerbaycan’daki

apolitik gençlerin siyasetten uzaklaşmasının temel sebebi olarak tekbaşına onların siyasete karşı düşük ilgi seviyelerine bağlayamayız diyebiliriz.

3.3.2 Siyasi katılımcı olmayan gençlerin seçimlere katılmama nedenleri

Oylama siyasi kararları etkilemenin tek yolu olmasa da, oy kullanmak siyasi sisteme dahil olmanın ve onu etkilemenin en yaygın yolu olmaya devam etmektedir. Siyasal katılımcı olmayan gençlerin çoğunluğu oy kullanmadığından ve seçmen olarak kayıtlı olmadığından, oy vermenin önemli olup olmadığını sorduğumuzda, tümü oy vermenin demokrasi için gerçekten önemli olduğu konusunda iyimser bir görüşe sahip olasalar da, Azerbaycan'da oy vermenin herhangi bir anlamı olmadığını düşünüyorlardı. KO (4) tarafından açıklandığı üzere:

“ Oy kullanmak gerçek demokrasilerde önemlidir, çünkü vatandaş olarak, dolaylı bir şekilde ülkenin kim tarafından yönetileceğini belirleyebilirsin. Ancak, bizim ülkede herkese malum ki seçimler şeffaf değil. Boşuna zaman harcıyıp oy kullanmaya gitmek lüzumsuz. ”

KO (9):

“Dürüst olmak gerekirse son seçimde oy kullansaydım da bir değişiklik olmazdı.”

KO (5) ise:

“Oy ver ya da verme, ülkede herhangi bir değişiklik getirmez çünkü seçimi kimin kazanacağını zaten biliyorduk.” yorumunu yaparak olumsuz tepki verdi.

Bu bakımdan, siyasal katılımı olmayan gençlerde, oylarının seçimler ve siyasi sistem üzerinde herhangi anlamlı bir değişiklik etkisi yaratacağına şüphe duydukları için zayıf bir kişisel yeterlilik duygusu vardı. Bu, düşük düzeydeki siyasi etkinlik hissini

insanları siyasi olarak geri çekilmesine neden olduğu yönünde önceki literatürle uyumlu olmaktadır. (Rosenstone ve Hansen, 1993; Norris, 2002)

Sistemin şeffaf olmaması gençleri oy kullanmaktan alıkoyan nedenlerden bir diğeri olmaktadır. KO(6) dediği gibi:

“Sanırım bazen şeffaf olmadığı için oylama sistemi hakkında şüphe duyuyorum. Sistem şeffaf olmadığında seçimle yapabileceğimiz fazla bir değişiklik yok.”

Son seçimler, iktidar partisi tarafından kampanya amaçları için idari kaynakların yaygın olarak kullanılması, seçmenlerin sindirilmesi, muhalefetin taciz edilmesi ve oy satın alma raporları da dahil olmak üzere kapsamlı bir usulsüzlük listesiyle gölgelendi. Seçim günü ihlalleri genellikle, "atlıkarınca oylama" denilen oy pusulalarını doldurmayı ve seçmen listeleriyle ilgili sistematik sorunları içerir. Seçim gözlemi ve denetiminin önündeki engellerin yanı sıra oy pusulalarının bozulması da Azerbaycan'daki seçim sürecinin tutarlı özellikleridir. (Christopher Walker Vice President for Strategy and Analysis Freedom House Washington, D.C. May 23, 2012)

3.3.3 Siyasi katılımcı olmayan gençler için partilere üyelik meselesi

Parti üyeliği, kurumsallaşmış siyasal katılımın en önemli düzeylerinden biridir. Ancak Azerbaycanda gençlerin partilere üyeliği düşük düzeydedir. Bu nedenle, katılımcı olmayan gençlere neden siyasi partilere katılmadıklarını sorduğumuzda, bazıları (10 kişiden 4'ü) alternatiflerinin olmadığını çünkü siyasi partilerin Azerbaycan'a daha iyi bir siyasi dönüşüm getirmek için yeterince ikna edici olmadıklarını ve hakimiyete gelseler

bile onların da şimdiki iktidarın yaptığı yolsuzlukları yapmaya devam edeceğini düşündüklerini belirttiler. Örneğin, KO (5) bu konudaki bakış açısını bu şekilde yansıttı:

“Benim için siyasi partiler, hükümet olsun muhalefet olsun, hepsi aynı. İkisi de bu ülkeye daha iyi bir gelecek sağlamak için yeterince ikna edici değiller. Bu partilerin halkı düşünme konusunda samimi olduklarına inanmıyorum, daha çok kendi çıkarlarıyla ilgileniyorlar, zaten siyasete katılmanın başka açıklaması olamaz”.

KO (8):

“Aslında alternatifin olmadığını düşünüyorum, çünkü herkes kendi çıkarı peşinde”.

Gençlerin, ister hükümet ister muhalefet olsun, siyasi partilere olan hayal kırıklıkları, onları eleştirel bir tutuma sahip hale getiriyor ve bu da onları herhangi bir partiye üye olma isteğini azaltıyor.

Diğer katılımcılar, siyasetin çirkin birşey olduğunu ve seçimden önce vaatler verseler bile hakimiyete geldikten sonra kendileri için çalışacaklarını ve bunun zaten siyasetin doğası olduğunu düşündükleri için siyasi partilere ilgilerinin daha azalmasına etki ettiğine inanmaktadır:

“Seçimden önce büyük vaatler veriyorlar ama seçildikten sonra sözlerinden cayıyorlar”.

Geri kalanlar (10 üzerinden 2), partilerle ilişkin sınırlı anlayışlarının, onları siyasi partilere üye olmaya daha az çekici kılan ana faktör olduğunu savundu. Bu durum, KO (8):

“Siyasi partiler ve onlara üyelik hakkında hiçbir şey anlamıyorum. Bu yüzden en çok hangi partiyi sevdiğime karar vermek benim için zor birşey.”

KO (9) da bu görüşe katılıyor:

“Partilerin siyasetini anlamıyorum, dertleri nedir ve amaçları nedir bilmiyorum, ”.

Böylece, apolitik gençlerin siyasi partilerle ilgili bilgilerinin çok az olması veya olmaması, onlarla siyasi partiler arasında herhangi bir bağlantının olmamasından kaynaklanmaktadır. Azerbaycan’da siyasi partiler gençlere partilerin programları ve politikaları hakkında derin bilgiler sağlayamamaktadırlar ve bunun temel nedeni ise ikinci bölümde de geniş bir şekilde bahsedilen, partilerin hükümet tarafından maruz kaldıkları ağır baskılar olmaktadır.

3.3.4 Siyasi katılımcı olmayan gençleri siyasetten uzaklaştıran nedenler

Siyasal katılımcı olmayan gençlerin vurguladığı gibi, genel olarak siyasetten ayrılmalarının altında yatan birkaç faktör vardır. Birincisi, gençliğin siyasi olarak geri çekilmesinin en önemli açıklaması, hükümetin muhalifler üzerindeki baskıları nedeniyle gençler arasındaki 'korku' duygusuyla ilgilidir. Katılımcıların hepsi (10 üzerinden 10), siyasi hak ve özgürlüklerin çok sınırlı olduğu için Azerbaycan'da siyasete özgürce katılamayacaklarına inanıyorlardı. Bu bağlamda, KO (5):

“Siyasete katılmak için özgür olabilmek gerekir, biz özgür değiliz. Sosyal medyada paylaşım yapmak bile üniversiteden ve ya işten kovulmakla sonuçlana bilir. Bu riski göze alamıyorum.”

KO (7) bu durumu bu şekilde özetliyor:

“Babam ve abim devlet memuru olarak çalıştıkları için siyasete aktif olarak katılamıyorum. Çünkü katılırsam onların işlerine ve hayatlarına zarar gelecek. Bu yüzden korkuyorum.”

Azerbaycan hükümetinin acımasız ve diktatör tavırları, insanları sevdikleri ve yakınları ile tehdit etmesi, onlara işlerini, okullarını, geleceklerini kaybetme korkusu yaşatmaları, özel hayatlarına bile müdahale etmeleri gençleri temel demokratik haklarını kullanmaktan bile alıkoyan bir neden olarak karşımıza çıkmaktadır. KO (7) de benzer şekilde:

“Hükümetin muhaliflere uyguladığı şiddetli baskının sadece beni değil, gençleri siyasete karışmaktan korkuttuğunu ve alıkoyduğunu düşünüyorum” yorumunu yaptı. KO (4)'e göre:

“Azerbaycan’da siyasi özgürlük yok derecesinde, otoriteye karşı olma durumunda başımıza gelecekleri biliyoruz. Bu kadar stresi kaldıramam. Şuanki hedefim çok çalışarak yabancı ülkelere burs kazanıp ülkeden gitmek yönünde.”

Siyasal katılımcı olmayan her 10 gençten 4’ü, siyasetin anlaşılması zor olan karmaşık bir sistem olarak gördüğü için siyasetten uzaklaştığını söyledi. Örneğin, KO (7):

“Şahsen ben, siyasi meselelerle ilgilenmiyorum, çünkü siyaseti ve hakimiyeti anlamak benim için çok zor olmaktadır.”

Bu bağlamda siyasal katılımı olmayan gençler arasında siyasetin kavranılması ve anlaşılması güç olan karmaşık bir konu olduğu algısı mevcuttur. Çünkü, genç Azeriler okullarda siyasi eğitim almıyorlar. Sovyet sonrası Azerbaycan’da gençlik politikalarının hiçbirinde gençlerin siyasi eğitimi meselesi önemli bir hedef olarak tanımlanmıyor ve yönetim sivil eğitimi gençlik politikasının önemli bir amacı olarak görmezden gelmektedir (Tatiana G. Afanasyeva, 2011) .

Görüşmecilerden bazıları ise siyaset konusunda eğitimin öneminin farkında idiler.

Bu bakış açısına bir örnek olarak KO (1):

“Siyaset eğitimi çok önemli. Bize hiç birşey öğretmediler, benim yabancı bir arkadaşım var mesela, onlara en azından okulda siyasetle ilgili temel bilgiler öğretilmiş. Bu yüzden o benden daha bilgili bu konularda.”

Siyasilerin amacı halka daha iyi hizmet etmek ve ülkenin geleceğine katkıda bulunmak olmadığı, aksine, kendi iktidarlarını ve koltuklarını korumak olduğu için, gençlerin de siyasetle ilgili gördükleri tek örnek ve tecrübe bu olduğu için siyasetin kirli bir iş olduğuna dair genel bir algıyı paylaştılar. Gençlerin hepsi tarafından üniversite yıllarında YAP-a üye olmanın daha yüksek puan almalarına neden olduğu meselesi dile getirildi. Örneğin KO (6):

“Ben üniversiteye yeni başladığımda bizi seçimlere gidip YAP-a oy verirsek karşılığında para vereceklerini söylemiştiler.”

Buna ek olarak, gençlerin siyasetten geri çekilmesi, siyasetin siyasi değişim getirmediği algısından kaynaklanmaktadır. Katılımcıların tamamı siyasete karışmalarının bir fark yaratmayacağını hissettiklerini paylaştı, KO(4)'ün de belirttiği gibi:

“Siyasi katılımımız aracılığıyla herhangi bir değişiklik getirmek imkansız. Bu yüzden hükümet tarafından yapılan her şeyi kabul etmek zorunda kalıyoruz.”

Bu bağlamda, genç Azeriler siyasette etkin şekilde hareket edemeyeceklerini bildikleri için ve karar vericilerin taleplerine yanıt vermedikleri için hem içsel hem de dışsal siyasi etkinlikten yoksun olarak algılanmaktadır. Bu, literatürde siyasi etkinliğin siyasi katılım üzerinde büyük bir etkiye sahip olduğunu iddia edilen araştırmalarla da uyumludur (O'Toole ve diğerleri, 2003) ve genç Azerilerin geleneksel siyasetten ayrılmasını açıklayabilir.

Bunun yanı sıra, 10 katılımcıdan 4'ü siyasi meselelere ilgisizliklerinin nedenini iş ve eğitim gibi yaşam döngüsü etkilerine bağladılar. Örneğin, KO (2)-nin belirttiği gibi:

“Siyaset düşünmeye vaktim yok çünkü daha çok kariyerim ve eğitimim yani gelecek planlamamla ilgileniyorum.”

KO (9) da:

“Kariyer ve aile kurmakla çok meşgul olduğum için siyasete karışmıyorum ve ilgisizim. Siyasetden önce düşünmem gereken bir hayatım var.”

Bu, yetişkinliğe geçişin veya yaşam döngüsü etkilerinin gençlerin neden siyasete girmekten geri çektiği ile ilgili olduğunu açıklayabileceğine dair literatürün bulgularını (bkz. Garcia Albacete, 2012) doğrulamaktadır.

3.3.5 Siyasi katılımcı olmayan gençlerin geleneksel olmayan katılım türlerine karşı tutumları

Birinci bölümde gençlerin siyasal katılımı ile ilgili literatür incelemesinde bazı araştırmaların gençlerin geleneksel siyasi katılımdan çekilseler de yeni ortaya çıkan katılım türlerine ilgili oldukları, yani onların apolitik olmadığı iddia edilmektedir. Ancak, yapılan nitel analizlerde, geleneksel katılım göstermeyen Azeri gençlerinin büyük kısmının (10 üzerinden 6-i) yeni siyasi katılım türlerine de ilgisiz yaklaştığı saptanmıştır. Online aktivizm ve aktivizme karşı yaklaşımlarının nasıl olduğu sorulduğunda, verilen cevaplarda apolitik gençler aktivistlere ve toplumun diğer bireyleri arasında birlik olduğuna güvenmediklerini, bu yüzden de diğer insanlar tarafından manipülasyona maruz kalmak istemediklerini belirttiler. Aynı zamanda kendilerini herhangi bir ideoloji ile özdeşleştirememeye de yanıtlar arasında yer almaktaydı. KO (4):

“Bence bizim insanlarda hiçbir konuda birlik yok, siyasal katılımıda bulunmak için siyasi ideoloji olması gerekmekte, yoksa boş-boş orada bir miting var ben de gideyim oraya deyip gidemezsin . Benim inandığım bir ideoloji olsa belki gidip onu temsil ederim.”

KO (3):

“Ben okuldayken bazı gençler NİDA hareketına mensuplardı. Onlar devlete karşıydılar, her şeye itiraz ediyorlardı, bana hep ilginç gelmişti, bunların amacı neydi anlayamıyordum. “

KO (9):

“İtiraz mitingleri doğru bir şekilde yapılmıyor, mesela feminist mitinglerde feminizmi yanlış anlatıyorlar, toplumdaki kadın hakları için değil kendi menfaatleri için yapıyorlar. Herkes kendisini düşünüyor.”

Birinci bölümde de tartışıldığı üzere, genelleştirilmiş güveni yüksek kişiler diğerlerine göre daha fazla sivil toplumlara katılma ve sosyal bağlar kurma, aynı zamanda da siyasal katılım gösterme eğilimlerine sahip olmaktadır. Bu bölümdeki bulgular 2012 senesinde yapılmış anket sonuçları ile de örtüşmektedir. Azerbaycanlılar güçlü aile bağları sergilemekte ve aile en güvenilir sosyal kurum olarak öne çıkmaktadır. 2012 yılında yapılan bir ankette Azerbaycanlıların %97'si aile bireylerine “çok” güvendiklerini , aileden olmayanlara ise güvenmediklerini ve ya az güvendiklerini belirtmiştir (Liles 2012).

SONUÇ

Sonuç olarak, Post-Sovyet Azerbaycan’da aktivist gençlerle yapılan görüşmelerin analizine göre, ilk olarak, aktivistlerin çoğunun, yüksek eğitilmiş olmanın yanı sıra, politik olarak da daha bilgili olduklarını ve güçlü siyasal sosyalleşmeler sergilediklerini görülmektedir. Bazıları, siyasi olarak daha aktif ailelerde büyümüşken, çoğu üniversite eğitimi almak veya çalışmak için ailelerinin yanından ayrılarak Bakü’ye gelen bölge gençlerinden oluşmaktadır. Aktivistler arasında, cinsel yönelimi yüzünden aile baskısından kaçarak, Bakü’nün merkezine taşınan ve burada aktivist gençlerle (kendilerini ‘sektor’ diye tanımlayan) aktivist topluluklar içerisinde sosyalleşme şansı elde eden katılımcılar da bulunmaktadır. Bu tür hareket ağlarının mevcut olması aynı zamanda sosyalleşme deneyimleri ile de birleşince, aktivizme geçiş ve bilinçlenme onlar için daha kolaylaşmıştır. Bu iki etkenin aynı anda mevcut olmasının aktivizme geçişi hızlandırması ile ilgili literatürde mevcut çalışmalarla (Snow ve diğerleri, 1980; McAdam, 1988) uyum teşkil etmektedir. Buna uygun olarak, aktivist gençlerin Azerbaycan’daki siyasi aktivizme başlamak ve devam etmek için esas motivasyonları kendi katılımlarının değişime yol açabileceğine dair güçlü inanca sahip olmanın yanı sıra, bu gençlerin sahip oldukları araçsallık güdöleri ve kolektif aidiyet ve kimlik duygusu ve diğer aktivistlere güçlü bağlılık ve güven duygusundan kaynaklanmaktadır.

Aktivist gençler çoğunlukla protesto ve gençlik hareketlerine katılım, online aktivizm ve popüler kültür türlerine ilgi gösteriyor olsalar da, katılımın geleneksel türleri söz konusu olduğunda da, aktivist gençler, seçimlere katılmanın sonuçlara değişiklik edeceği konusunda, apolitik olan gençlerle benzer inançsızlık gösteriyor olsalar bile, seçimlerin ve seçmen katılımının önemini toplumda aşılama için seçimlere de katılım göstermektedirler. Onların geleneksel katılımı sadece oy vermekle sınırlı kalmayıp, bir

çoğu seçimlere gözetim yapmak ve ellerinden geldiği kadar kanun ihlallerinin karşısını almak için de çaba göstermektedirler.

Aktivist gençlerin büyük çoğunluğu STK'ları ile bağlantısı olan gençlerdir ve bu gençler partilere üyelik konusunda geri çekilmektedirler. Onların partilerden uzaklaşmasının temel nedeni ise, Azerbaycan'da hiçbir partinin onların savunduğu yenilikçi düşünceleri desteklemiyor oluşunu ve muhalefet partilerinin de iktidar partisi gibi lider partileri olduğunu düşünüyor olmalarıdır.

Apolitik gençlerden elde edilen bazı bulgulara göre ise, Azerbaycan'daki gençlerin siyasetten geri çekilmesi nedenlerinden ilki bu gençlerin siyasal sosyalleşme deneyimlerinin yokluğu, özellikle siyasete ilgi ve bilgiyi teşvik etmede aile ve okul eğitiminin yetersiz olması, hatta aksine aile ve çevrenin onları siyasete karşı korkutarak apolitik olmalarına daha çok etki sağlaması olmaktadır. Sosyalleşme araçlarının olmasını engelleyen birincil faktör ise bu gençlerin yabancı insanlara karşı hissettiği güvensizlik duygusu olmaktadır. Bu bağlamda, aile ve eğitim kurumlarının gençlerin siyasete olan ilgi ve bilgilerini teşvik etmedeki işlevsizliği, gençlerin siyaseti anlaşılması karmaşık bir şey veya yabancı olarak görmelerine ve siyasetin anlamını kavramakta güçlük çekmelerine neden olmaktadır. İkincisi, apolitik gençlerin herhangi bir sosyal ağ veya herhangi bir siyasi parti de dahil olmak üzere aktivist gençlerin genelde toplandığı STK'lar ile bağlantıları olmaması, üçüncüsü, siyasete katılmayan gençlerin dar ve sınırlı bir siyaset anlayışına sahip oldukları görülmektedir, çünkü siyaseti sadece kendisini ve kendi çevresini düşünen bencil siyasi aktörler ve kurumlarla ilişkilendirmekteler. Aktivist gençler ise bunun aksine, siyaseti insan hayatının tüm yönlerine etki eden bir kavram olarak algılamakta ve vatandaşların sistemle bütünleşmesi gerektiğini, siyaseti sadece siyasilerin tekeline bırakmamak gerektiğini düşünmektedirler. Buna karşılık, bu çalışmadaki apolitik gençlerin çoğu siyaseti aşırı sınırlı bir kavram olarak tanımlıyorlar

çünkü siyaseti genellikle iktidar için mücadele eden, kendi çıkarlarını düşünen insanlar tarafından yapılan bir faaliyet olarak görmektedirler. Bunun yanı sıra, apolitik gençler siyaseti aynı zamanda sıkıcı ve anlaması güç olarak algılamaktadırlar. Bu şekilde bir algı türüne sahip oldukları için apolitik gençler, siyasete ve siyasetin içinde olan herkese yönelik olumsuz algıları, onların ilgilerini siyasetten uzaklaştırarak siyasete tamamen yabancılaştırmaktadır. Apolitik gençlerin siyasi ilgi seviyelerinin yanı sıra, görüşmeler esnasında elde ettiğimiz veriler, genç Azerilerin siyasetten uzaklaşmasını açıklayan temel faktörün 'korku kültürü'nden kaynaklandığını da ortaya koymaktadır -hükümetin insanların özgürlüğünü sınırlayan katı, despotik faaliyetleri ve bununla bağlantılı olarak siyasi etkinlik eksikliği, siyasi partilerin yapısı siyasi aktörlere yabancılaşma duyguları ve yaşam döngüsü etkileri ile de açıklanabilir.

Araştırmanın sonucu olarak, bu iki grubu karşılaştırırken üç önemli nokta vurgulanabilir. Birincisi, Azerbaycan'da aktivist ve apolitik gençler arasında büyük bir uzaklık olmaktadır. Çünkü aktivist gençlerin çevresi dar kalırken, apolitik gençler Azeri gençlerinin daha çoğunu oluşturmaktadırlar. Azerbaycan otoriter bir devlet olduğu için, ülkede gençlerin siyasete dahil olurken ortaya çıkan korku kültürü ve yüksek riskin mevcudluğu, gençlerin çoğunun demokratik hakları için mücadele etme cesaretinin olmamasının en önemli nedeni olarak gösterilebilir. İkincisi, aktivist gençlerin aktif olmayan gençlere göre aslında politik olarak daha bilinçli oldukları ve siyaseti daha iyi anladıkları, çünkü siyasi sosyalleşme araçlarından, özellikle aile, eğitim kurumları, çevre ve medyadan daha fazla siyasi bilgi ve erişime ulaşabildiklerini gördük. Bunun yanı sıra aktivist gençler sosyal ağlar ve gençlik hareketlerinde iştirak eden diğer başarılı aktivistlerden büyük ölçüde ilham almaktadırlar. Yani, aktivist gençler etkili sosyalleşme araçlarına sahiptirler. Gerçekten de, az kısmının aileden ve çoğunluğunun grup üyelerinden gelen manevi destek, aktivist gençlerin siyasi alanda sürekli olarak aktif kalabilmeleri için en güçlü desteği oluşturmaktadır. Son olarak, aktivist gençler arasında

siyasi sistem ve siyasetçilere karşı öfke ve hoşnutsuzluk olsa da, bu duyguyu siyasi aktivizme kanalize etmektedirler. Bunun nedeni ise, aktivist gençlerin apolitik gençlere kıyasla siyasi katılımlarının değişiklikler getirebileceğine olan inançlarıdır. Buna inandıkları için daha yüksek düzeyde siyasi öz-yeterliğe sahip olmaları daha olası hale gelmektedir.

KAYNAKÇA

Aldrich, J. H. (1993). Rational Choice and Turnout. *American Journal of Political Science*, 37(1), 246–278. <https://doi.org/10.2307/2111531>

ALMOND, G. A., & VERBA, S. (1963). Front Matter. In *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations* (pp. i–vi). Princeton University Press. <http://www.jstor.org/stable/j.ctt183pnr2.1>

Alvarez, S. E., E. Dagnino., & A. Escobar. (1998) :Revisioning Latin American Social Movements. Boulder: Westview. *Analytical Digest*, November, no. 31: 11–3.

Baker, S. E., & Edwards, R. (2012) How many qualitative interviews is enough? Expert voices and early career reflections on sampling and cases in qualitative research. Southampton: ESRC National Centre for Research Methods, University of Southampton.

Barnes., S.H. & Kaase, M. (1979) Introduction. In Barnes et al. *Political action: Mass participation in five Western democracies*. Beverly Hills: Sage Publications

Benson, M., & Rochon, T. R. (2004). Interpersonal Trust and the Magnitude of Protest: A Micro and Macro Level Approach. *Comparative Political Studies*, 37(4), 435–457. <https://doi.org/10.1177/0010414003262900>

Bertelsmann Stiftung, BTI 2010 - Azerbaijan Country Report. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung, 2009.

Bertelsmann Stiftung, BTI 2022 Country Report — Azerbaijan. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung, 2022.

Blais, A. (2010). Political participation. In L. LeDuc, R.G. Niemi & P. Norris (eds), *Comparing democracies 3*. London: Sage.

Brady, H. E., Verba, S., & Schlozman, K. L. (1995). Beyond Ses: A Resource Model of Political Participation. *The American Political Science Review*, 89(2), 271–294.
<https://doi.org/10.2307/2082425>

Cambridge University Press.

Cornell, Svante E. (2006) *The politicization of Islam in Azerbaijan*. Stockholm: Central Asia-Caucasus Institute and Silk Road Studies Program (Silk Road Paper).

Dahl, R. A. (1973). *Polyarchy: Participation and Opposition*. New Haven, CT: Yale University Press.

Dalğa. (2005) „Bəyannamə.“ Dalğa Gənclər Hərəkatı (blog). <http://dalga-gh.blogspot.com/2005/12/byannam.html>.

Democracies’. *British Journal of Political Science*. 31: 331-354.

Earl, J., Maher, T. V., and Elliott, T. (2017). Youth, activism, and social movements. *Sociol. Compass* 11:e12465. doi: 10.1111/soc4.12465

Economist Intelligence Unit (2002) *EIU Country Report Azerbaijan: November 2002*. London: EIU

Emily Gray, Maria Grasso, Stephen Farrall, Will Jennings, Colin Hay, Political Socialization, Worry about Crime and Antisocial Behaviour: An Analysis of Age, Period and Cohort Effects, *The British Journal of Criminology*, Volume 59, Issue 2, March 2019, Pages 435–460, <https://doi.org/10.1093/bjc/azy024>

Equality. New York: Harper and Row.

ESI – European Stability Initiative. (2011). *Generation Facebook in Baku*. Adnan, Emin and the future of dissent in Azerbaijan – Azerbaijan – Reports – ESI. https://www.esiweb.org/index.php?lang=en&id=156&document_ID=128.

Europe. London: Routledge.

Flanagan, C. A. (2013). *Teenage Citizens: The Political Theories of the Young*. Cambridge, MA: Harvard University Press. doi: 10.4159/harvard.9780674067233

Flanagan, C.A., & Sherrod, L.R. (1998) Youth political development: An introduction. *Journal of Social Issues*, 54(3): 447-456.

Gahramanova, Aytan (2009) Internal and external factors in the democratization of Azerbaijan, *Democratization*, 16(4): 777–803.

García-Albacete, G. M. (2014). *Young People's Political Participation in Western Europe: Continuity or Generational Change?* Basingstoke: Palgrave Macmillan. doi: 10.1057/9781137341310

Gibson, James. 2001. Social networks, civil society, and the prospects for consolidating Russia's democratic transition. *American Journal of Political Science* 45, no. 1: 51–69.

Gibson, R., and Cantijoch, M. (2013). Conceptualizing and measuring participation in the age of the internet: Is online political engagement really different to offline? *The Journal of Politics* 75(3), 701–716.

Goyushov, A., & Huseynli, I. (2019). Halted Democracy: Government Hijacking of the New Opposition in Azerbaijan. In *Politik und Gesellschaft im Kaukasus* (pp. 27-51). Springer VS, Wiesbaden.

Grasso, M.T. (2016) *Generations, political participation and social change in Western*

Guliyev, F. (2018). *Elections in Azerbaijan: Insights from the Supply-Demand Model of Democratization*. Heinrich Boell Stiftung. Retrieved on November, 22, 2018.

Guliyev, Farid (2012) "Political Elites in Azerbaijan". In Andreas Heinrich and Heiko Pleines (eds.) *Challenges of the Caspian Resource Boom. Domestic Elites and Policy-Making* (Houndmills: Palgrave Macmillan), pp. 117-130.

Hale, Henry (2006) 'Democracy or autocracy on the march? The colored revolutions as normal dynamics of patronal presidentialism', *Communist and Post-Communist Studies*, 39 (3): 305-329.

Hall, S. (1981) Notes on deconstructing 'the popular'. In Samuel, R (ed.). *People's History and Socialist Theory*. London: Routledge.

Heinrich, Andreas, The Formal Political System in Azerbaijan and Kazakhstan: A Background Study (March 31, 2010). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1825810> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1825810>

Hetherington, M. (1998). The Political Relevance of Political Trust. *American Political Science Review*, 92(4), 791-808. doi:10.2307/2586304

Howard, M., (2003). *The Weakness of Civil Society in Post-Communist Europe*. Cambridge:

https://www.cambridge.org/files/8613/8054/8416/FreedomRising_OA.pdf

Hutcheson, D. S., & Korosteleva, E. A. (2006). Patterns of Participation in Post-Soviet Politics. *Comparative European Politics*, 4(1), 23-46. <https://doi.org/10.1057/palgrave.cep.6110068>

Jackman, R. W., & Miller, R. A. (1998). SOCIAL CAPITAL AND POLITICS. *Annual Review of Political Science*, 1(1), 47-73. <https://doi.org/10.1146/annurev.polisci.1.1.47>

Kamrava, Mehran (2001) State-building in Azerbaijan: the search for consolidation, *The Middle East Journal*, 55(2): 216–236.

Kimberlee, R. (2002) Why don't young people vote at general elections? *Journal of Youth Studies*. 5 (1), 85-97.

Klandermans, B. (2004) The demand and supply of participation: Social-psychological correlates of participation in social movements. In Snow, D.A., Soule, S.A., and Kriesi, H. (eds.). *The Blackwell Companion to Social Movements*. Oxford, UK: Blackwell Publishing

Klandermans, B. (2007) The demand and supply of participation: Social-psychological correlates of participation in social movements. In Snow, D.A., Soule, S.A., and Kriesi, H. (eds.). *The Blackwell companion to social movements*. Oxford, UK: Blackwell Publishing

Leighley, J. E. (1990). Social Interaction and Contextual Influences On Political Participation. *American Politics Quarterly*, 18(4), 459–475.
<https://doi.org/10.1177/1532673X9001800404>

Leighley, J. E. (1995). Attitudes, Opportunities and Incentives: A Field Essay on Political Participation. *Political Research Quarterly*, 48(1), 181–209.
<https://doi.org/10.1177/106591299504800111>

Linde, J. & Ekman J. (2003). Satisfaction with Democracy: A note on a frequently used indicator in comparative politics. *European Journal of Political Research*, 42(3): 391–408.

Linz, J.J.J., & Stepan, A.C. (1996). Toward Consolidated Democracies. *Journal of Democracy* 7(2), 14-33. doi:10.1353/jod.1996.0031.

Mannheim, K. (1952) The problem of generations. In Mannheim, K. *Essays on the sociology of knowledge*. London: RKP.

Mcclurg, S. D. (2003). Social Networks and Political Participation: The Role of Social Interaction in Explaining Political Participation. *Political Research Quarterly*, 56(4), 449–464. <https://doi.org/10.1177/106591290305600407>

McDevitt M., Butler M. (2011) Latino youth as information leaders: Implications for family interaction and civic engagement in immigrant communities.' *Interactions: UCLA Journal of Education and Information Studies*, 7(2). <http://escholarship.org/uc/item/4757z113>.

McIntosh, H., Hart, D., & Youniss, J. (2007). The Influence of Family Political Discussion on Youth Civic Development: Which Parent Qualities Matter? *PS: Political Science & Politics*, 40(3), 495-499. doi:10.1017/S1049096507070758

Morozov, E. (2009, May 19). The brave new world of slacktivism. *Foreign Policy*. <http://foreignpolicy.com/2009/05/19/the-brave-new-world-ofslacktivism/>

Namazov, K. (2018). Civil Society Policy in Azerbaijan: Understanding the Shifting Borders of the Space for Civil Society within NGO Legislation. *Study Series on Public Policy Issues*, 216-227.

Namazov, K. (2021). *Emerging Political Feminism in Azerbaijan: The Most Visible Other*.

New York: Simon and Schuster

Newman, B. J., Johnson, J., & Lown, P. L. (2014). The “Daily Grind”: Work, Commuting, and Their Impact on Political Participation. *American Politics Research*, 42(1), 141–170. <https://doi.org/10.1177/1532673X13498265>

Newton, K. (2001). Trust, Social Capital, Civil Society, and Democracy. *International Political Science Review*, 22(2), 201–214. <https://doi.org/10.1177/0192512101222004>

Norris, P. (2002) *Democratic phoenix: reinventing political activism*. Cambridge: Cambridge University Press.

Norris, P. (2002). *Democratic Phoenix: Reinventing Political Activism*. Cambridge University Press. doi: 10.1017/CBO9780511610073

Norris, P. (2003) *Young people & political activism: from the politics of loyalties to the politics of choice?* Report prepared for the Council of Europe Symposium: Young People and Democratic Institutions: From Disillusionment to Participation, Strasbourg, 27 –28 November.

Offe C. 1999. How can we trust our fellow citizens? In *Democracy and Trust*, ed. ME Warren, pp. 42–87. New York: Cambridge Univ.Press

OL! FAQ. (2006). Frequently Asked Questions. OL! Bloqu (blog). <http://ol-az.blogspot.com/2009/01/frequently-asked-questions.html>.

OL! Manifesto. “OL!” Azerbaijan Youth movement manifesto. OL! Bloqu (blog). <http://ol-az.blogspot.com/2006/06/ol-azerbaijan-youth-movement-manifesto.html>

O'Toole, T., Marsh, D., and Jones, S. (2003b). Political literacy cuts both ways: the politics of non-participation among young people. *Politic. Quart.* 73, 349–360. doi: 10.1111/1467-923X.00544

Ottaway, Marina (2003) *Democracy challenged: the rise of semi-authoritarianism*. Washington, D.C.: Carnegie Endowment for International Peace.

Parry, G., Moyser, G., & Day, N. (1992). *Political Participation and Democracy in Britain*. Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/CBO9780511558726

Patton, M. Q. (1990) *Qualitative evaluation and research methods*. Newbury Park, CA: Sage.

- Percheron, A., & Jennings, M. K. (1981). Political Continuities in French Families: A New Perspective on an Old Controversy. *Comparative Politics*, 13(4), 421–436.
<https://doi.org/10.2307/421719>
- Putnam, R. (1993) The Prosperous Community: Social Capital and Public Life. *The American Prospect*, 4, 35-42.
- Putnam, R. D. (2001). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York, NY: Simon & Schuster. doi: 10.1145/358916.361990
- Putnam, Robert. (2000) *Bowling alone: The collapse and revival of American community*.
- Qaraca, R. (2018). *Zülmətdə Bir Alatoran*. Baku: Alatoran.
- Quintelier, E. (2007) Differences in participation between young and old people. *Contemporary politics*, 13 (2): 165-180.
- Quintelier, E., & Hooghe, M. (2012). Political attitudes and political participation: A panel study on socialization and self-selection effects among late adolescents. *International Political Science Review*, 33(1), 63–81.
<https://doi.org/10.1177/0192512111412632>
- Rasizade, A. (2003). Azerbaijan in transition to the “New Age of Democracy”. *Communist and Post-Communist Studies*, 36(3), 345-372.
- Rose, R. and D. Shin. (2001). ‘Democratization Backwards: The Problem of Third-Wave
- Rose, R. and Munro, N. (2003). *Elections and Parties in New European Democracies*.
- Rosenstone, S. J., and M. Hansen. 1993. *Mobilization, Participation, and Democracy in America*. New York: Macmillan.

Silverman, D. (2005) *Doing qualitative research*. London: Sage Publications. Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2011) *Designing and conducting mixed methods research*. (2nd edition). Thousand Oaks, CA: Sage

Sloam, J. (2007) Rebooting democracy: Youth participation in politics in the UK. *Parliamentary Affairs*, 60 (4), 548-567.

Stryker, S., Owens, T.J., & White, R. W. (2000) *Self, identity, and social movements*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Sultanova, S. (2014). Challenging the Aliyev Regime: Political opposition in Azerbaijan . *Demokratizatsiya*.

Sztompka, P. (1996). Trust and Emerging Democracy: Lessons from Poland. *International Sociology*, 11(1), 37–62. <https://doi.org/10.1177/026858096011001004>

Teorell, J., Torcal, M., & Montero, J. R. (2007) Political Participation: Mapping the Terrain. In J. W. van Deth, J. R. Montero, & A. Westholm (eds.). *Citizenship and Involvement in European Democracies: A Comparative Analysis*. London & New York: Routledge.

Theocharis, Y., & Van Deth, J. (2018). The continuous expansion of citizen participation: A new taxonomy. *European Political Science Review*, 10(1), 139-163. [doi:10.1017/S1755773916000230](https://doi.org/10.1017/S1755773916000230)

Uslaner, E. M., & Brown, M. (2005). Inequality, Trust, and Civic Engagement. *American Politics Research*, 33(6), 868–894. <https://doi.org/10.1177/1532673X04271903>

Valiyev, Anar. 2011. Social capital in Azerbaijan: Does it help to build democracy? *Caucasus*

van Deth, J.W. 2014. A Conceptual Map of Political Participation. *Acta Politica* 49 (3): 349–367. doi:10.1057/ap.2014.6.

Verba, S. and Nie, N. (1972). *Participation in America: Political Democracy and Social*

Verba, S., Nie, N. H., & Kim, J.-O. (1971). *The Modes of Democratic Participation: A Cross-National Comparison*. Beverly Hills, CA: SAGE Publications.

Washington: CQ Press.

Weiss, J. (2020). What Is Youth Political Participation? Literature Review on Youth Political Participation and Political Attitudes [Review]. *Frontiers in Political Science*, 2. <https://doi.org/10.3389/fpos.2020.00001>

Welzel, C. *Freedom Rising*. Cambridge University Press, 2013 (Online Appendix)

Whiteley, P. F. (1995). Rational Choice and Political Participation — Evaluating the Debate. *Political Research Quarterly*, 48(1), 211–233. <https://doi.org/10.1177/106591299504800112>

WILKINSON, H. & MULGAN, G. (1995) *Freedom's Children: work, relationships and politics for 18-34 year-olds in Britain today* (London, Demo)

Wolfgang Merkel & Aurel Croissant (2004) Conclusion: good and defective democracies, *Democratization*, 11:5, 199-213, DOI: 10.1080/13510340412331304651

WOLFINGER, R. E., & ROSENSTONE, S. J. (1980). *Who Votes?* Yale University Press. <http://www.jstor.org/stable/j.ctt32bffz>

Wolfinger, R. E., & Rosenstone, S. J. (1980) *Who votes?* New Haven: Yale University Press.

Yunusov, A. (2010). The Impact of Arab Revolts on Azerbaijan's Political Scene. Eastern Partnership Community.

Aktivist gençler için mülakat soruları

1. Kendinizden ve kurumdaki rolünüzden kısaca bahseder misiniz?
2. 'Siyaset' ve 'siyasi katılım' kavramlarını nasıl anlamlandırıyorsunuz ?
3. Sizce, Azerbaycan'da gençlerin siyasete ilgisi hangi durumda? Neden?
4. Ne kadar süredir siyasi aktivizm faaliyetinde bulunuyorsunuz?
5. Sizi aktif bir şekilde siyasi katılıma ne teşvik etti?
6. Sizce diğer aktivist gençler neden siyasete katılıyor?
7. Siyasette geleceğinizi nasıl görüyorsunuz?
8. Aileniz/arkadaşlarınız siyasetle ilgileniyor mu?
9. Evde ailenizle veya arkadaşlarınızla siyaset tartışıyor musunuz?
10. Oy verme ve parti üyeliğinden daha önemli olan başka siyasi katılım biçimleri olduğunu düşünüyor musunuz?
11. Protesto, imza kampanyası, boykot gibi etkinlikleri siyasi katılımın bir parçası olarak görüyor musunuz?
12. İnsanları sizin gibi protestolara katılmaya teşvik etmeye çalışıyor musunuz?
13. Siyasi aktivizmdeki rolünüz hakkında ne düşünüyorsunuz?
14. Siyasi aktivist olmanın en iyi ve en kötü yanları nelerdir?
15. Siyasi aktivizme katılarak bu ülkeyi daha demokratik hale getirme veya en azından siyasi kararları etkileme şansınız olduğunu düşünüyor musunuz?
16. Sizce, gençlerin siyasi aktivizmi Azerbaycan'daki demokratikleşme sürecine katkıda bulunuyor mu ?

Apolitik Gençlerle görüşme soruları

1. Lütfen kısaca kendinizden bahseder misiniz?
2. Siyasete ilgi duyuyor musunuz? Neden?
3. "Siyaset" ve "siyasal katılım" kelimelerini nasıl anlamlandırıyorsunuz?
4. Siyasi katılım sizin için önemli mi? Neden?
5. Sizin için ne tür konular önemlidir?
6. Seçimde oy kullanmak önemli mi? Neden?
7. Sizce, siyaseti etkilemenin yolları nedir?
8. Seçimlere katılmanın ve siyasi partilere üye olmanın siyasi kararları etkilemenin en iyi yolları olduğunu düşünüyor musunuz?
9. Politik olduğunu düşündüğünüz herhangi bir faaliyetlerde bulundunuz mu?
10. Protesto etmek önemli mi? Neden?
11. Azerbaycan'daki gençlik hareketleri ve protestolar hakkında ne düşünüyorsunuz?

ÖZET

Dünya'nın gelişmiş demokrasilerinde gençlerin siyasal katılım araştırmaları son yıllarda önem kazanmıştır. Bu araştırmalarda genellikle, gençlerin siyasal katılımının azaldığı ve bunun da bir demokrasi krizinin işareti olduğu söylenmektedir. Post-Sovyet ülkelerde ise bu konu daha az araştırılmış olsa da, önem açısından daha fazla önemli olmaktadır, çünkü bu ülkelerde siyasal katılım sorunu demokrasinin oluşabilme sorunudur. Bu bakımdan, bu çalışmada bu teorik anlayışlar uygulanarak Azerbaycan'daki gençlerin siyasi katılımının bir kalıbı oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bunun için, yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak, Azerbaycan'daki gençlerin kendi katılımlarını nasıl açıkladığını ve anlamlandığı ortaya koyularak, araştırmadan elde edilen veriler bu iki grup arasında kıyaslamalı bir analiz sunmuştur. Çalışmanın sonuçlarına göre, Azerbaycan'da siyasi aktivist olan gençlerle, apolitik olan gençler arasında büyük bir boşluk olmaktadır ve bu boşluğun kaynağının gençlerin siyasal sosyalleşme araçları, siyasi kavramsallaştırmaları, genel güven, aile bağları, siyasi etkinlik gibi temel faktörlerle ilgili olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar kelimeler: siyasal katılım, gençler, aktivizm, apolitik, Azerbaycan

ABSTRACT

In the developed democracies of the world, political participation researches of young people have gained importance in recent years. In these studies, it is generally said that the political participation of young people is decreasing, which is a sign of a democracy crisis. In post-Soviet countries, although this issue has been researched less, it is more important in terms of importance, because the problem of political participation in these countries is the problem of the formation of democracy. In this respect, in this study, it is tried to establish a pattern of political participation of youth in Azerbaijan by applying these theoretical understandings. For this, the data obtained from the research presented a comparative analysis between these two groups by revealing how young people in Azerbaijan perceive their own participation by using semi-structured interview technique. According to the results of the study, there is a big gap between political activist youth and apolitical youth in Azerbaijan, and it reveals that the source of this gap is related to basic factors such as political socialization tools, political conceptualizations, general trust, family ties, political activity.

Keywords: political participation, youth, activism, apolitical, Azerbaijan